

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Český učitel a jeho hodnoty

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Vypracovala:

Jitka Šulová

Brno 16. 4. 2011

Obsah

ÚVOD	2
1. Charakteristiky učitelské profese.....	3
1.1 Historický vývoj učitelské profese a vzdělávání učitelů.....	3
1.2 Prestiž učitelského povolání.....	7
2. Volba učitelské profese a motivace ke studiu učitelství.....	10
3. Obraz ideálního učitele.....	13
4. Charakteristika hodnot.....	16
4.1 Význam hodnot pro pedagogiku.....	18
4.2 Hodnoty v kurikulárních dokumentech.....	20
5. Hodnotová orientace současných českých pedagogů.....	24
5.1 Metodologická východiska kvantitativního šetření.....	25
5.2 Presentace a interpretace výsledků kvantitativního šetření.....	27
5.3 Diskuse nad výsledky kvantitativního šetření.....	35
5.4 Metodologická východiska kvalitativní šetření.....	37
5.5 Analýza rozhovorů.....	38
ZÁVĚR	40
Resumé	41
Anotace	42
Seznam použité literatury	43
Seznam příloh	46

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Český učitel a jeho hodnoty“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně 16. 4. 2011

.....
Jitka Šulová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Děkuji svým rodičům, dětem Ondřejovi a Monice za pochopení, pomoc a trpělivost, kterou se mnou měly po celou dobu mého studia.

Úvod

Při vzpomínkách na školní léta si každý vybaví takové učitele, kteří byli přísní, dokázali „naučit“, ale zároveň byli laskaví a spravedliví. Toto povolání nebo spíš se hodí říci „poslání“ je spojeno s vývojem lidstva od samého jeho počátku.

O učitelích máme dnes velké množství poznatků, návrhů a teorií o tom, jaká by měla jejich profese být. V literatuře se dočteme mnohé o charakteru a obsahu přípravy vzdělávání budoucích učitelů, o motivaci, která je vede k volbě tohoto povolání, jejich kompetencích, pracovních podmínkách, zvládnání zátěže v učitelské profesi. Dozvíme se také o vztahu učitel - žák, o klimatu třídy, správné klasifikaci.

Moderní společnost klade na učitele náročné požadavky, ale zároveň je za jejich práci kritizuje. Na jejich bedra jsou nakládány stále nové úkoly, učitel je vystavován očekáváním a požadavkům různých osob, zejména rodičů, kolegů a žáků. Učitelé mají žáky vzdělávat, připravovat na trh práce, motivovat je k výkonům a úspěchům, naučit je využívat své klady a potlačovat zápory, podněcovat vývoj osobnosti dítěte, zabránit vzniku jeho disproporcí. V mnoha případech mají nahrazovat nedostatečnou rodinnou výchovu, zprostředkovávat hodnoty, společenské normy a právě v dnešní době, kdy jsme obklopeni konzumem, netolerancí a nezájmem o druhé, se zvláště o tématu hodnotové orientace naléhavě hovoří, a to ve spojitosti s krizí a proměnou hodnot současné společnosti.

Rodina je nejdůležitějším a ve většině případů prvním formujícím činitelem dětí. Především v rodině by měly děti získávat základní vzorce chování a hodnotové zaměření. Učitelé by se měli snažit ne jenom sdělovat žákům vědomosti, ale svými postoji ovlivňovat i jejich hodnotovou orientaci a navázat na základy, které si děti ze své rodiny přinášejí. Cílem mé práce je zjistit, jaké hodnoty preferují čeští učitelé, co je jim při výchově k hodnotám inspirací, a jaké vlastnosti považují za důležité pro děti. Vzhledem k tomu, že oblast hodnot a hodnotové orientace je poměrně široká, zaměřila jsem se ve své práci na učitele základní školy.

1. Charakteristiky učitelské profese

Učitelství existuje od dob, kdy se „vyučování někoho něčemu stalo činností, na kterou se někteří jedinci specializovali a jiní jedinci nebyli schopni nebo ochotni ji provádět“. Už v pravěké společnosti se vedle učení řemeslným a jiným pracovním povinnostem předávaly z generace na generaci poznatky o přírodě, člověku, náboženské a mravní normy, rituály, symboly a to znamená, že se tomu muselo nějak vyučovat. Tento přenos poznatků, dovedností a informací zajišťovali stařešinové, kněží, šamani, náčelníci kmenů, ale prvními učiteli a přirozenými vychovateli byli a jsou rodiče.¹

Ačkoli se s pojmem „učitel“ tak často zachází, není téměř nikde tento pojem úplně přesně vymezen. S určitostí ale můžeme říci, že „tímto termínem označujeme člověka, který soustavně odborně vzdělává a vychovává děti, mládež nebo dospělé. Učitel je rozhodující složkou ve výchovně-vzdělávacím procesu a jeho úkolem je pečovat o tělesný, rozumový, citový a volní rozvoj vychovávaného“.²

1.1 Historický vývoj učitelské profese a vzdělávání učitelů

První školy (instituce pro vzdělání, které museli zajišťovat specializovaní profesionálové) vznikaly ve starověkých státech Egypta, Indie, Číny a později Řecka a Říma. Rozvoj učitelství souvisel i s vynálezem písma, které bylo efektivnější, než jen vyučování prostřednictvím mluveného slova.

Ve středověku byla učitelská profese součástí církevního vzdělávání, tj. vyučovalo se v katedrálních a klášterních školách za účelem přípravy duchovenstva. V pozdějším období, například na škole Jednoty bratrské v Přerově časem byli přibíráni i ti, kteří se nechtěli věnovat duchovní službě. Vyučování, které mělo tehdy ráz učení jedněch od druhých, a kde bylo zřejmě užíváno dospělejších žáků, aby při učení pomáhali. Neměli sice žádné teoretické vzdělání, ale napodobováním a další vlastní praxí si osvojili způsob vyučování. Takové „učení na učitele“ se udržovalo na školách nejen u nás, ale

---

¹ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 9.s

² Grecmanová, H, Holoušová,D, Urbanovská, E. *Obecná pedagogika I*, Olomouc:Hanex, 1999, 164 s.

také jinde po staletí.³

Ve vývoji učitelské profese znamenaly přelom univerzity, zakládané v Evropě od 12. století - např. v Oxfordu (1168), v Bologni (1224) či v Praze (1348). Ty přispívaly nejen k celkové vzdělanosti, ale také produkovaly nový typ profesionálního vzdělavatele - vysokoškolského učitele. Od 17. století se učitelská profese vyvíjela pod vlivem velkých pedagogických teorií humanistických myslitelů, kteří se zaměřovali na teorii školy a vyučování v ní.

Důležitou změnou v historii českého učitelstva se staly školské reformy za vlády Marie Terezie. V roce 1774 vstoupil v platnost nový model struktury rakouského (a tedy i českého) základního školství. Podstatou bylo zavedení povinné šestileté školní docházky a „ustavení tří typů základních škol:

- *školy triviální v obcích i městech, s elementární výukou základní gramotnosti (čtení, psaní, počítání, náboženství)*
- *školy hlavní, zřizované ve velkých městech krajů, v nichž se již vyučovalo více předmětům (přírodopis, geometrie, základy hospodářství aj.), sloužící k přípravě pozdějších úředníků, vojáků, řemeslníků)*
- *školy normální, působící pouze v hlavních městech zemí či provincií, v nichž se vyučovalo pouze německy“⁴.*

Tyto reformy si vyžádaly i změny v přípravě pro učitelskou profesi. Od roku 1775 byly zřizovány tzv. preparandie, tříměsíční kurzy pro učitele škol triviálních a šestiměsíční kurzy pro učitele škol hlavních. Učitelé se zde vzdělávali v pedagogické teorii a didaktice. Absolventi těchto preparandií se stávali na školách pomocníky učitele a po roce praxe mohli skládat zkoušku učitelské způsobilosti a být ustanoveni samotnými učiteli. Šlo zde o první systematickou přípravu na učitelskou profesi v historii českého učitelstva. Bohužel se nedochovaly údaje o tom, jak absolventi preparandií vyučovali a s jakými obtížemi se museli potýkat, ale nespokojenost s úrovní vlastního vzdělání je vedla ke snahám o její zkvalitnění.⁵

Rozhodující roli sehrál kontakt s představiteli národního obrození. Učitelé si

---

³ Kubálek, J. *Slabikář český*. Prostějov, 1947.

⁴ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 11 s.

⁵ Srov. Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 11 s.

uvědomovali velký význam v procesu „*rekonstituování národa*“ ale zároveň si byli vědomi, že nedostatečné vzdělání jim nedovoluje uvedený proces náležitě ovlivnit. Tento proces začíná v českých zemích v souvislosti s tendencí směřující k vytvoření české národní školy jako školy s českým vyučovacím jazykem a s „českým“ obsahem vzdělání.⁶

Na počátku 19. století si sami učitelé triviálních škol vytvářeli *metodiky*, které zastupovaly chybějící učebnice. Svépomocné snahy začaly nabývat na šíři a důraznosti ve třicátých letech 19. století, kdy se do čela učitelského snažení postavil Karel Slavoj Amerling (1807-1884). Zvláštní pozornost si zaslouží jeho působení ve funkci ředitele tzv. české hlavní školy v Praze, kde byl rovněž zřízen dvouletý učitelský kurz pro vzdělávání učitelů. Za dvacet let zde bylo vzděláno 1200 učitelů, kteří přispěli ke zlikvidování negramotnosti na venkově i ve městech.⁷ Zákonem z roku 1869 byla příprava učitelů prodloužena na čtyři roky v ústavech zvaných *pedagogie*, byly stanoveny osnovy této přípravy, způsob zkoušek absolventů, platy učitelů aj. Poprvé se zde také objevuje návrh na kurzy (semináře) pro učitele na univerzitách, na způsob vysokoškolské přípravy učitelů.⁸

Velké podpory ve zmíněném usilování se v této době dostalo učitelstvu od Gustava Adolfa Lindnera (1828-1887), tehdy ředitele učitelského ústavu v Kutné Hoře, který byl uznávaným odborníkem v pedagogických otázkách a významně se zasazoval za společenské uznání učitelů. Doporučoval zřídit samostatnou vzdělavatelskou a zároveň badatelskou instituci v oblasti pedagogických a psychologických věd. Na rozdíl od předchozího uvažování označil učitelské vzdělávání za věc veřejnou ne soukromou a svépomocnou. Jeho přičiněním začala „*etapa politického prosazování požadavku vysokoškolského vzdělávání učitelů národních škol, které nabylo na důrazu zejména po vzniku Československé republiky*“⁹.

Už v listopadu roku 1918 podala skupina poslanců návrh, aby ministerstvo školství zavedlo vysokoškolské vzdělávání učitelů a o tyto snahy se zasazovala i Československá obec učitelská, ustavená na 1. sjezdu učitelů v červenci 1920 v Praze.

⁶ Srov.Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha:Grada Publishing s. r. o., 2011, 28 s.

⁷ Srov.Podlahová, L a kol. *1+100 osobností pedagogiky a školství*. UP Olomouc:2001, 15 - 16 s.

⁸ Srov.Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 13 s.

⁹ Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha:Grada Publishing s. r. o., 2011, 31 s.

Na tomto sjezdu byly formulovány konkrétní požadavky na vytvoření samotné pedagogické fakulty při univerzitě, jež by poskytovala rovnocenné (čtyřleté) vzdělání učitelům obecných a měšťanských škol.¹⁰ Přes všechny snahy, bylo toto období dobou neúspěšného prosazování vysokoškolského vzdělávání učitelů, ale v důsledku toho, obdobím mnoha svépomocných aktivit.

Šlo zejména o Školu vysokých studií pedagogických v Praze a v Brně a Soukromou pedagogickou fakultu v Praze. Učitelé byli přesvědčení o důležitosti svého povolání, kladli důraz na své vlastní vzdělání a to bylo nepochybně hnací silou a motivací k realizaci těchto svépomocných podniků. Absolutorium svépomocných institucí nemělo ovšem právní dopad například v podobě přiznání vysokoškolské kvalifikace nebo platového zvýhodnění. Výsledky snažení o vysokoškolské vzdělání učitelů se ale dostavovaly tehdy, „*stála-li v čele úsilí akademicky vzdělaná osobnost vědomá si významu učitelstva pro společenský rozvoj*“¹¹

Ve vzdělávání středoškolských profesorů byla situace odlišná, ti se vzdělávali na vysoké škole, do vzniku republiky na filozofické, poté i na přírodovědecké fakultě a studium bylo ukončeno státní zkouškou. Učitelé hudby, kreslení a tělocviku se vzdělávali různě, výtvarníci zpravidla na výtvarné akademii, eventuálně na umělecko-průmyslové škole. Studium mělo univerzitní ráz, vysokou úroveň přednášených témat, ale bohužel i nedostatky (nesoustavnost, epizodičnost). Hlavním problémem byl nedostatečný vztah k budoucí profesi a naprostá převaha studia aprobačních předmětů.

První zásadní změna ve struktuře přípravy středoškolských profesorů v období první republiky nastala až vydáním nového zkušebního řádu z ledna 1930. Byly zavedeny dvě státní zkoušky, kde bylo třeba doložit absolvování výuky a složení zkoušek z pedagogiky a psychologie. A tak i když byli studenti seznamováni s nejnovějšími poznatky z pedagogiky a psychologie a s pedagogickým děním v zahraničí, „*šlo spíše o inspiraci, eventuálně motivování, nikoli však o vytváření vztahu k profesi či o vybavení instrumenty k promyšlenému pedagogickému jednání*“.¹² Nedostatek praxe, který byl také citelně vnímán, se měl stát součástí přípravy, měl se konat ve zvlášť

---

¹⁰ Srov. Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, s.r.o., 2002, 13 s.

¹¹ Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing s. r. o., 2011, 31 s.

¹² Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing s. r. o., 2011, 32 - 37 s.

vybraných cvičných školách a být propojen s teorií. Praktická zkouška měla být součástí státní zkoušky. Na konci tohoto období vznikl reformní návrh, ve kterém těžištěm učitelovy profesní přípravy byla psychologie.

Po druhé světové válce nastala změna ve vzdělávání učitelů. „*Již 27. 10. 1945 stanovil dekret prezidenta republiky, že „učitelé škol všech druhů a stupňů nabývají vzdělání na pedagogických a jiných fakultách vysokých škol.“ Od školního roku 1946/1947 byly pedagogické fakulty zřizovány, a to při univerzitách v Praze (s pobočkami v Českých Budějovicích a v Plzni), Brně, Olomouci a Bratislavě. Československo se tak stalo jednou z prvních zemí na světě, jež uskutečňovaly úplné vysokoškolské vzdělání univerzitního typu pro všechny učitele (s výjimkou učitelek pro mateřské školy)“.*¹³

V současné době každá instituce vzdělávající učitele v České republice má své vlastní pojetí učitelské přípravy a společný je pouze legislativně daný rámec, vysokoškolský charakter a základní obsahové vymezení (aprobační předměty, pedagogika, psychologie, oborové didaktiky a pedagogická praxe).¹⁴ V přípravném vzdělávání se směřuje k „*tzv. reflektivnímu praktikovi, tedy učiteli, jehož oporou jsou teoretické znalosti, a který na základě praktických zkušeností a sebereflexe odhaluje a řeší pedagogické problémy a přispívá tak k utváření nových poznatků ve své oblasti. Pedagogické fakulty u nás takovéto pojetí přípravy budoucích učitelů upřednostňují“*.¹⁵

1.2 Prestiž učitelského povolání

„*Prestiž je pojem z oblasti hodnotových soudů a v češtině má význam „vážnost“, „významnost“, „důležitost“. Posuzování či přesněji přisuzování prestiže může být orientováno na jednotlivce (např. prestiž jednoho konkrétního učitele v určité škole), tak na celé sociální skupiny. V daném případě nás zajímá prestiž socioprofesionální skupiny „učitelé“, tedy prestiž učitelského povolání celkově nebo prestiž vázaná na jednotlivé kategorie učitelů“*.¹⁶

¹³ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 15s.

¹⁴ Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha:Grada Publishing s. r. o., 2011, 46 s.

¹⁵ Vašutová, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno:Paido, 2004, 33 s.

¹⁶ Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha:Portál, s. r. o. 2009, 185 s.

Prestiž je v sociologických výzkumech zjišťována a analyzována jako jedna z charakteristik sociální stratifikace (rozvrstvení). Sestavuje se stupnice či pořadí profesí, které jsou hodnoceny na základě potřebného vzdělání k jejich výkonu, zodpovědnosti, finančních příjmů, vlivu ve společnosti aj. V České republice se v roce 2008 prestiži povolání věnovalo šetření Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR.¹⁷ Do červnového výzkumu byla zařazena otázka, zjišťující, jakou prestiž mají vybraná povolání u české veřejnosti.¹⁸ Respondentům byl předložen seznam šestadvaceti nejruznějších profesí, kterým měli dotázaní přiřadit určitý počet bodů od 1 do 99.¹⁹ Výsledky v podobě průměrného bodového hodnocení a celkového pořadí jednotlivých profesí zařazených do výzkumu ukazuje tabulka (Viz. Příloha č. 1).

V české škále prestiže povolání se umístil „vysokoškolský učitel“ (docent, profesor) na 3. místě a „učitel základní školy“ na 4. místě. Na podobně vysoké příčce se objevovala tato profese i v předchozích letech ve výzkumech v roce 2004, 2006 a 2007. Prestiž učitelského povolání konstituuje především představa o „službě veřejnosti“, kterou učitelé naplňují, a rovněž o potřebné kvalifikaci. *„Spojení učitelské profese se slovem „poslání“ je velmi časté a pravděpodobně se do vysoké příčky v žebříčku povolání promítá.“*²⁰

Nejen odborníci, ale i veřejnost hodnotí práci učitelů jako složitou a odborně náročnou. Podle Mezinárodních standardů klasifikace zaměstnání jsou učitelé *„zařazováni do skupiny odborníků a v devítistupňové klasifikaci zaměstnání patří do druhé skupiny podle složitosti práce, kde jde o vysokou psychickou náročnost. Výkon učitelské profese vyžaduje totiž i značnou domácí přípravu, ale zcela zásadní je to, že se od učitele trvale očekává vysoký výkon, plné nasazení, značná sebekontrola a nepolevující pozornost a současně dohled nad bezpečností a ochranou zdraví a životů dětí a mládeže“*.²¹

¹⁷ Výzkum probíhal ve dnech od 2. do 9. června 2008 na souboru 1051 dotázaných reprezentujícím populaci České republiky ve věku od 15 let.

¹⁸ Znění otázky: „Na seznamu jsou uvedena některá povolání. Vyberte povolání, jehož si vážíte nejvíce a dejte mu 99 bodů. Pak vyberte takové, jehož si vážíte nejméně a obodujte jej číslem 01. Poté postupujte odshora dolů a všem zbývajícím přiřaďte body od 02 do 98 podle osobního uvážení.“

¹⁹ http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100819s_eu80829.pdf

²⁰ <http://www.osops.cz/download/files/gender1/gvs2-komplet.pdf>

²¹ Havlík, R., Kořá J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha:Portál, 2007, 155 s.

Sami učitelé ale nehodnotí svou profesi příliš vysoko a často se mezi nimi vyskytuje nízké sebevědomí, které určitě nevychází z nedostatku odborné kvalifikace. Tato typická tendence je dána nejen intelektuální povahou práce, jejíž výsledky jsou obtížně vykazatelné, ale svou roli zde hraje i výše platů a určitá recidiva minulosti, kdy existovala i státem vyvolaná nedůvěra vůči duševní práci.²²

Vysvětlení, proč učitelé hodnotí prestiž svého povolání tak nízko, uvádí autorka diplomové práce na téma „Motivace k učitelské profesi“.²³

- reakce na nízké platové hodnocení, zejména ve srovnání s méně náročnými povoláními i s profesemi vyžadujícími vysokoškolskou kvalifikaci
- zdánlivě snazší studium učitelství (a názory o nízké úrovni pedagogických fakult)
- vysoký stupeň feminizace učitelstva
- velká početnost učitelů, tedy „menší vzácnost“
- rostoucí počet nekvalifikovaných a neaprobovaných učitelů
- stárnutí učitelských sborů
- neexistence objektivních kritérií pro posuzování efektů práce učitelů a s tím spjatá mnohdy nekvalifikovaná hodnocení zvnějšku (úředníci, rodiče, masová média)
- nízké pravomoci škol nejen ve vnitřních záležitostech řízení školy, ale i ve vztahu k veřejnosti, rodičům a žákům (práva k postihu záškoláctví, výtržnictví, neplnění rodičovských povinností aj.).

Je ale třeba si uvědomit, že zde pojednáváme o prestiži učitelů jako o profesní skupině - zatímco individuální prestiž, tj. vážící se k učitelům jako jednotlivcům, se může od skupinové prestiže značně lišit. „*Individuální prestiž učitele je vytvářena na základě specifických charakteristik jeho chování (k žákům a rodičům), jeho angažovanosti ve veřejném životě*“.²⁴

---

²² Srov. Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing s. r. o., 2011, 22 s.

²³ Kubišová, H. Diplomová práce: Motivace k učitelské profesi. Brno, Masarykova univerzita, 2008. Vedoucí práce, doc. PhDr. Vladimír Jůva CSc.

²⁴ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, s. r. o., 2002, 31 s.

2. Volba učitelské profese a motivace ke studiu učitelství

Učitelství patří mezi tradiční intelektualizované profese. Smyslem je především předávání kulturního dědictví z jedné generace na druhou a uvádění nových generací do světa dospělých. Být učitelem znamená celoživotně se vzdělávat a schopnost ovládnout mnohé dovednosti. Podmínky práce a nároky této profese se mění tak, jak se proměňuje život společnosti, hlavně dětí a mládeže, na které se výchovné působení zaměřuje.

V učitelském povolání lze uspokojovat mnoho nejrůznějších představ a naplňovat různé životní cíle. Volba může vyvěrat i z frustrace některých důležitých základních lidských potřeb, například rodičovských, morálních, mocenských, badatelských, ale i uměleckoestetických, ale může také představovat zakotvení a ustálený životní rytmus v relativně uspořádaném a stabilním organismu školy.²⁵

Poslední dobou se hovoří o učitelství jako o ohrožené profesi. Ve srovnání s jinými profesemi se učitelství stává neatraktivní a neperspektivní pro mladé lidi a důvodem je i ta skutečnost, „že žáci se nechtějí ve škole učit, jsou neukáznění, stále více agresivní vůči spolužákům a neuctívají k učitelům. Ani vedení školy začínající učitele nepodporí a často i tvrdým způsobem odradí. Jsou to i rodiče žáků, kteří dávají najevo svou neúctu ke vzdělání a učitelům, neboť jejich materiální zázemí a společenská pozice jim to dovoluje, nebo prostě mají předsudky o tom, jak děti ve škole trpí. Také vidina vyhasínání v důsledku značného psychického vypětí snoubícího se s pedagogickým zklamáním, je pro mladé potenciální učitele důvodem ztráty zájmu o učitelskou profesi“.²⁶

V České republice je studium učitelství realizováno především na devíti pedagogických fakultách. Každoročně je přihlášeno mnohem víc uchazečů o studium, než může být přijato. Podle Statistické ročenky školství 2006/2007 studovalo obor učitelství 34 656 studentů, což tvoří 14 % z celkového počtu vysokoškolských studentů. Studující

---

²⁵ Srov. Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha:Grada Publishing s. r. o., 2011, 15 - 25 s.

²⁶ Vašutová, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno:Paido, 2004, 33 s.

učitelství jsou tak druhou nejpočetnější skupinou vysokoškoláků v České republice (nejpočetnější skupinou jsou studenti technických oborů). Každoročně se přitom zájem o studium učitelství zvyšuje a pedagogické fakulty se z tohoto hlediska řadí mezi nejatraktivnější vysoké školy.

Odpověď na to, zda je mezi studenty opravdu takový zájem o studium učitelství nám může poskytnout výzkumné šetření, které provedl R. Havlík (1995) se 469 studenty 1. ročníku pedagogických fakult v Praze a Ústí nad Labem. Šetřením bylo zjištěno, že přihláška na pedagogickou fakultu je pouze pojistkou pro případ, že nebudou přijati na jinou školu. Více jak polovina studentů se ke studiu rozhodovala na poslední chvíli a studium pedagogické fakulty by jich znovu zvolilo 36% (pokud by se měli znovu rozhodovat).²⁷ Touha stát se učitelem nebyla u těchto studentů podle výsledků zmiňovaného výzkumu tím zásadním motivem.

Pokud studenti absolvují pedagogickou fakultu, část z nich do škol na místa učitelů nastupuje, ale jejich počty nestačí zaplnit chybějící kvalifikované učitele. Z výzkumných šetření (Mareše, Kantorkové, Havlíka, Skalské a dalších) vyplývá, že už v průběhu studia dochází u mnohých studentů k opuštění původní motivace k učitelství. Důvodem je zřejmě způsob výuky na fakultách a realizace pedagogických praxí, která umožňuje studentům nahlédnout do poměrů ve školství. Další důvod přináší *„sociologické výzkumy trhu práce, které dlouhodobě potvrzují, že lidé s vysokoškolskou a zvláště s učitelskou kvalifikací nacházejí stále řadu lépe placených pracovních příležitostí mimo resort školství.“*²⁸

Některé výše uvedené informace se shodují se zjištěnými údaji v diplomové práci na téma „Motivace k učitelské profesi“²⁹. V praktické části a šetření, které autorka provedla s devadesáti studenty z Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a Fakulty sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně vyplývá:

- pro studium učitelství se rozhodovali během střední školy
- jako důvod studia učitelství převážně uváděli touhu stát se učitelem

---

²⁷ Více v publikaci: Průcha, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, s. r. o. 2009, 199 s.

²⁸ Havlík, R., Kořán J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 160-161 s.

²⁹ Kubišová, H. Diplomová práce: Motivace k učitelské profesi. Brno, Masarykova univerzita, 2008. Vedoucí práce, doc. PhDr. Vladimír Jůva CSc.

- co se týče výběru vysoké školy, pak ve většině případů se rozhodovali sami a nikdo jiný je neovlivňoval
- jako největší motiv pro studium učitelství uváděli práci s dětmi, společenskou prospěšnost učitelského povolání a vliv na mladou generaci
- na otázku v čem vidí pozitivum učitelské profese převážně uváděli na prvním místě formativně působit na mladou generaci, na druhém místě možnost prázdnin a dostatek volného času během školního roku a na třetím místě zajímavost práce
- za největší negativum učitelství považují špatné platové podmínky, nízkou prestiž povolání, klesající kázeň a stoupající agresivitu žáků
- téměř čtvrtina studentů uvedla, že pohlíží na pedagogickou praxi jako na zkušenost, která je odrazuje od vykonávání učitelské profese.

Podle výsledků tohoto šetření, touha stát se učiteli, práce s dětmi a určitý vliv na mladou generaci jsou vcelku zásadními motivy pro studenty na výše uvedených pedagogických fakultách. Jak je patrné, motivace ke studiu a vykonávání učitelské profese je složitým jevem, který se individuálně liší. Vnitřní důvody pro volbu učitelství mohou být velmi rozmanité a veškeré motivy volby učitelství nemusí být vždy uvědomělé.³⁰ Nabízí se otázka, zda by součástí přijímacího řízení na obory učitelství neměly být i motivační pohovory, které by zjišťovaly, zda chce student opravdu v budoucnu povolání vykonávat a jestli má pro toto povolání dostatečné předpoklady. V některých zemích jsou tyto procedury již úspěšně realizovány.

---

³⁰ Srov. Vališová, A, Kasíková, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing s. r. o., 2011, 24 s.

3. Obraz ideálního učitele

Učitelská profese jistě nepatří k snadným a většina veřejnosti připouští, že je mimořádně namáhavá. „*V každé historické době vytyčuje společnost určité představy o tom, jaké charakteristiky by učitelé měli mít. V současné době se tyto požadavky formulují jako tzv. profesní standardy, ke kterým by měla směřovat příprava učitelů na vysokých školách*“.³¹ Profesní standard ale nemůže být suplován Zákonem o pedagogických pracovnících, který stanovuje oprávnění vykonávat profesi na základě požadovaného vzdělání, ani katalogem prací, který vytváří kvalifikační stupně učitelů pro účely odměňování.

Standard je konkretizací požadovaných kvalit učitele a stanovuje, „*co by měl učitel znát, ovládat, čím by měl disponovat, aby byl oprávněn kvalifikovaně vykonávat svoji profesi v současných a perspektivních vzdělávacích podmínkách. Jádra znalostí učitelů musí být univerzální, rozvoje schopná, flexibilně využitelná a přizpůsobená měnící se vzdělanostní situaci*“.³² Tyto rozsáhlé požadavky obsažené v těchto standardech jsou tak náročné, že vznikají pochybnosti, zda vůbec jsou budoucí učitelé schopni jim vyhovět.³³

Učitel nejen vzdělává, ale i vychovává, je činitelem ve výchovně-vzdělávacím procesu, nese společenskou odpovědnost za jeho účinnost a úspěšnost. Je jeho iniciátorem i organizátorem a současně hodnotí dosahované výsledky. Koncipuje jeho obsah, rozhoduje o nasazení vhodných prostředků, forem a metod svého působení.³⁴ Z uvedených dvou základních úkolů - výchovného a vzdělávacího - vyplývá řada požadavků. Jde zejména o to:

- *osvojit si požadovaný obor (vědní, technický, umělecký) a také se v něm soustavně zdokonalovat podle jeho dalšího vývoje*
- *osvojit si a dále prohlubovat pedagogické a psychologické poznatky, metody a způsoby myšlení, potřebné pro poznávání žáků a pro efektivní působení na ně*

³¹ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 60 s.

³² Vašutová, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno:Paido, 2004, 33 s.

³³ více o profesních standardech učitelů v publikaci od J.Vašutové, *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno:Paido, 2004 a v četných člancích na <http://www.ucitelskenoviny.cz>

³⁴ Srov.Jůva, V. et al., *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido 2001, 55 s.

- pečovat o pomůcky, didaktickou techniku a pod.
- realizovat adekvátní interakci a komunikaci se žáky, ale také s jejich rodiči, s ostatními učiteli a nadřízenými, zdokonalovat se v sociálních dovednostech
- organizovat vlastní činnost i činnost druhých, žáků ve třídě a v jejich menších skupinách, ale také součinnost učitelů vyučujících v téže třídě, součinnost s rodiči, s vedením oddílů, zájmových kroužků, apod.
- dbát o své tělesné a duševní zdraví, soustavně poznávat a korigovat sám sebe, poskytovat žákům model zralé osobnosti.³⁵

Důraz je kladen také na pedagogický optimismus, jehož hlavním propagátorem byl J. A. Komenský. Roste význam takových kvalit a schopností učitele jako je sebeovládání a sociální citění.³⁶ Na rozhodování, chování a na učitelovy interakční projevy má vliv jeho „emoční inteligence“ tedy komplex určitých schopností, „na nichž záleží životní spokojenost a úspěšnost v praktickém životě“.³⁷ Každá osobnost se vyvíjí a délka praxe ovlivňuje kvalitu výkonu učitele jak kladně, tak i záporně. „Učitel může po delší době praxe získat ve své profesi návykové myšlení i chování, které se projevuje v jeho práci učitelskou rutinou a profesním vyhasínáním. Této fázi osobnostní regrese lze zabránit nebo ji oddálit trénováním reflexivního myšlení a sebepoznáváním od počátku formování osobnosti učitele“.³⁸

Jaké učitele by si přáli mít žáci ukazují některé výzkumy prováděné v posledních a poskytují poznatky o tom, které vlastnosti by měli mít „ideální učitelé“ z pohledu žáků a studentů. „Jeden z těchto výzkumů provedl V. Holeček (1997) s aplikací posuzovací škály, která uplatňuje kritéria tří druhů vlastností, které by měl mít úspěšný učitel podle hodnocení žáků.

Jsou to:

- osobností vlastnosti (charakterové, temperament)
- didaktické dovednosti (schopnost výkladu, zájem o obor a.j)
- pedagogicko-psychologické charakteristiky (vztah k žákům, způsob hodnocení aj.).³⁹

Tato škála byla zadána žákům středních škol a z výsledků je možno sestavit portrét úspěšného učitele tak, jak jej vidí žáci. Takový učitel se má chovat přátelsky, má být spravedlivý, dokáže hodně naučit, nikoho nezesměšňuje, nedělá podrazy, vytváří příjemnou atmosféru atd. Zvláštní je, že v daném výzkumu se potvrdilo, že žáci považují za úspěšného takového učitele, který je

³⁵ Čáp, J, Mareš J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha:Portál, s. r. o., 2007, 265 s.

³⁶ Srov.Dytrtová, R, Kurhutová, M. *Učitel - Příprava na profesi*. 1. vyd.,Praha:Grada publishing, a. s., 2009, 16 s.

³⁷ Vágnerová, M, *Základy psychologie*.Praha:Karolinum, 2005, 160 s.

³⁸ Dytrtová, R, Kurhutová, M. *Učitel - Příprava na profesi*. 1. vyd.,Praha:Grada publishing, a. s., 2009, 17 s.

³⁹ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 60-61s.

přiměřeně dominantní, tj. má ve třídě dobrou kázeň, klid a pořádek. Nejde o zjištění ojedinělé. Na základě šetření, které se žáky základních škol provedl S. Bendl (2001) vyplynulo, že nejčastěji požadovanými vlastnostmi učitelů jsou: přísnost, láska, zajímavá výuka.⁴⁰

Požadavků na to být dobrým učitelem je mnoho a i žáci mají na obraz ideálního učitele rozumné nároky, ale všeobecně se míní, že „učitelem se člověk musí narodit“ s určitými vrozenými dispozicemi pro toto povolání. I já se domnívám, že pedagogova hodnotová orientace je jednou z hlavních podmínek účinné výchovy. Zejména pevný morální charakter, vztah k dětem, přírodě, schopnost empatie a porozumění, odhodlání stát za svým rozhodnutím, pomoc v nouzi. *„Na každý rozpor mezi slovy a činy, mezi sdělovanými názory a vlastním chováním žáci citlivě reagují. Pedagogova hodnotová orientace je ale výchovně účinná jen tehdy, pokud je spjata s jeho kvalitním všeobecným vzděláním a širokým filozofickým, politickým, vědeckým a kulturním rozhledem.“*⁴¹

---

⁴⁰ Průcha, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 60-61s.

⁴¹ Jůva, V. et al., *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido 2001, 56 s.

4. Charakteristika hodnot

*„Hodnota je to, o co se má člověk snažit,
co stojí za to, aby se stalo předmětem
chtění,
František Krejčí*

Pojem hodnoty vznikl v různých oborech myšlení tehdy, „když si člověk na jistém stupni kulturního a společenského vývoje začal uvědomovat jednotlivá svá hodnocení zvláštními pojmy a z těch pojmů abstrahoval obecný pojem hodnoty“.⁴² Hodnoty jsou podstatnou stránkou života člověka a dávají mu smysl, jsou to procesy a jevy materiální i nemateriální povahy, které získávají podobu hodnot.⁴³ Hodnotami se zabývá zvláštní filozofická disciplína - axiologie, která zkoumá otázky týkající se vzniku, fungování a proměn hodnot.

Podle úvah některých filozofů pod pojmem hodnota můžeme rozumět, „že hodnota je věc, co přináší člověku uspokojení (A. Meonig), podobně i (B. Müller-Freinfels) hodnotou jsou vlastnosti objektu, kterými člověk uspokojuje své tužby, potřeby a zájmy. V. Levi definuje hodnotu jako uvědomovanou důležitost určitých objektů, jevů či osob. V. Tugarin spatřuje hodnoty v přírodních a společenských jevech, které předurčují (reálně nebo ideálně) kulturní a sociální blaho. Nejširše definuje hodnotu Ch. Ehrenfels, když ji koncipuje jako vztah mezi objektem a subjektem, který o daný objekt usiluje. Se zřetelem k uvedeným koncepcím se dá vymezit pojem hodnota takto: Hodnotou rozumíme vše, co zajišťuje existenci člověka v nejširším slova smyslu, co má pro nás nějakou cenu a co nám umožňuje uspokojovat naše potřeby, zájmy, cíle a ideály v oblasti vitální, sociální a duchovní.“⁴⁴

Z ekonomického hlediska je za hodnotu pokládáno to, co odpovídá nějaké ekonomické, nebo společenské nezbytnosti. Z každodenní praxe víme, že zboží, které nakupujeme, má užitnou hodnotu, totiž schopnost uspokojit nějakou naši potřebu. Směnná hodnota je vyjádřena v ceně zboží a cena na trhu kolísá podle poptávky a nabídky. Jsou hodnoty, bez kterých by nebyl život a přece se neprodávají a nekupují. Sem patří příroda

⁴² Novák, M. *Hodnoty a dějiny*. Praha: Družstevní práce. 1947, 53 s.

⁴³ Srov. Velehradský, A. a kol. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha: Svoboda, 1978, 30s.

⁴⁴ Spousta, V. Krize současné společnosti a proměny hodnot na přelomu tisíciletí. In *Pedagogika* roč. LVIII, 2008.

a přírodní živly, vzduch, sluneční světlo a teplo, déšť atd. Ale nejen v přírodě, ale i v nejrozmanitějších sférách společenského a osobního života můžeme mnoho jevů označit termínem hodnota. Mnozí vysoce cení svědomí, čest, pracovitost, poctivost, pravdomluvnost. Pro někoho může být hodnotou blahobyť, komfort, kariéra, společenském postavení, jiný chce dosáhnout vlivu a moci, chce vzbuzovat pocit obdivu a závisti. „Když hovoříme o hodnotách, máme na mysli nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co ctíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci“.⁴⁵

Hodnoty můžeme také ale třídit např. na hodnoty ideové (např. svoboda, vlast), sociálně - emoční (např. rodiče, přátelé, děti, vztahy, morálka), zájmově- činnostní (např. sport, koníček, záliba), osobně-ambiční (např. vedoucí místo, oblíbenost, sláva) materiální (auto, chata), tělesné (dobré jídlo, pití, pohodlí). Časté je třídění hodnot podle M. Rokeache na cílové, které ovlivňují a usměrňují chování člověka (např. sebeúcta, láska, zabezpečení rodiny) a na instrumentální, které dosahování cílových hodnot usnadňují (např. být inteligentní, odvážný).⁴⁶

Ne vždy jsou hodnoty přímo vyjádřeny ve slovní podobě. Hodnotový postoj je často vyjádřen nepřímo, ve formě hodnotově motivovaného chování nebo jednání, v podobě neverbální komunikace, úsudků, gest apod. Také v těchto situacích může informovaný pozorovatel nebo účastník takové komunikace předpokládat hodnoty, hodnotové struktury, nebo alespoň naznačený hodnotový postoj.⁴⁷

Hodnoty se „zahnízdí“ ve společnosti složitě, a protože hodnotové orientace si člověk vytváří ve svém tzv. formativním období mezi 10-25 lety, jsou vysoce odolné vůči vnějším vlivům. Zejména proto, že představují pro každou sociální jednotku (osobnost, skupinu, instituci, atd.) významný definující a identifikující prvek.⁴⁸ „Setrvačnost hodnotových struktur ovšem neznamená, že změnit ústřední rysy společnosti a kultury je nemožné“.⁴⁹

⁴⁵ Kučerová, S. *Člověk-hodnoty-výchova*. Prešov: Mana Con, 1996, 45 s.

⁴⁶ <http://www.rudolfkohoutek.blog.cz/0812/osobnost-její-zajmy-a-hodnoty>

⁴⁷ Srov. Tondl, L. *Hodnocení a hodnoty*. Praha: Filosofie, 1999, 33 s.

⁴⁸ Srov. Prudký, L. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*. Brno: CERM, s. r. o., 2004, 9-10 s.

⁴⁹ Rabušic, L., Hamanová, J. *Hodnoty a postoje v ČR 1991 - 2008*. Brno: FSS MU, 2009, 14 s.

Předávání hodnot je předmětem učení v procesu socializace, kdy se učíme nabízeným hodnotám a normám chování. Je to proces výběru, zvažování, ověřování a přijímání nabídky hodnot za své, a proto je velmi důležité poznat hodnotové preference, struktury a orientace, „*abychom se byli schopni ve společnosti a sami v sobě vyznat. Bez poznání a pochopení hodnot přijatých a vyznávaných danou osobností, skupinou, institucí, společenstvím, národem, kulturou, globálním světem, nejsme schopni pochopit chování a usilování všech těchto sociálních jednotek. Bez poznání hodnot se ve světě ztrácíme*“.⁵⁰

Hodnoty jsou velmi široký a poměrně složitý pojem. Jak je uvedeno výše, existuje celá řada teorií o tom, co to hodnoty jsou a každý z autorů pojetí hodnot je vnímá ze svého pohledu. Určitě by se dal sestavit seznam „univerzálních hodnot“, které jsou důležité pro většinu lidí (zdraví, rodina, láska, přátelství...), ale je třeba si uvědomit, že hodnotou pro každého z nás jsou dané věci, postoje, jevy až poté, kdy je sami pro sebe jako důležité zhodnotíme.

4.1 Význam hodnot pro pedagogiku

Čím je hodnotový systém ucelenější a pojí se s celkovou osobností jedince, tím větší vliv může mít na jeho chování. Všechny významné morální kodexy lidstva byly zakotveny v hodnotách. V procesu výchovy je pedagogickým záměrem přenést určité hodnoty a hodnotový systém na dítě a dospívajícího mladého člověka a tento úkol klade na pedagogiku vysoké nároky. Ta musí sledovat hodnotový vývoj jedinců, na něž je výchovný proces zaměřen, zvažovat aktuální zvnitřnění hodnot a volit k jejich přenosu vhodné výchovné prostředky. Velmi důležitý je vliv hodnotového systému jedince na jeho proces výchovy a vzdělávání.⁵¹

Dětství a mládí je přípravou na dospělý život, ale je to i rozhodující období pro utváření osobnosti po všech stránkách. Kultivují lidské smysly, city, fantazie, intelekt, tvořivé schopnosti a dovednosti, interiorizují vzory, hodnotové postoje, vyhraňuje přesvědčení a charakter, vnitřní dialog se svědomím, vkus. „*Právě v dětství a mládí se probouzí*

⁵⁰ Prudký, L. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*. Brno: CERM, s. r. o., 2004, 9 s.

⁵¹ Srov. Sak, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, 66-67 s.

*mysl pro krásu, kulturní tradice i inovace, získává dlouhodobá motivace a inspirace pro cestu životem. Jde jen o to, aby děti a mládež nalézaly na své cestě dostatek pozitivních podnětů, podpory a povzbuzení, pomoc při odstraňování všeho, co přirozené pozitivní kulturní procesy tlumí, brzdí, deformuje a hatí.*⁵²

Při osvojování společenského hodnotového systému není dítě a mladý jedinec pasivní, ale je v tomto procesu aktivním subjektem. Těmi, kteří na jedince nejčastěji působí, jsou rodina, škola a subjekt působící v oblasti volného času, např. sportovní oddíl či skautská organizace, kdy se jedná zejména o intencionální působení.⁵³ Další vlivy představují skupina vrstevníků a přátel, osobní vzory, sociokulturní prostředí, média - televize, časopisy, tisk, počítačová technika. Význam a dosah působení jednotlivých vlivů je však stále předmětem diskusí a polemik.⁵⁴

Škola je institucí, která se zaměřuje na přímé výchovné působení, máme-li se ve škole zaměřit na hodnotovou výchovu (a to neznamená naučit děti a mládež cokoli, nebo ji nějakým způsobem zformovat nebo trénovat), musíme vědět, ke kterým hodnotám chceme mládež vést. *„Demokratické společenské systémy staví na tzv. tradičních, obecně lidských hodnotách, které jsou základem vývoje lidské civilizace od jejích prvopočátků. K nim se řadí principy dobra, krásy, rovnosti, svobody myšlení a jednání, respektu a tolerance, solidarity vůči slabším a znevýhodněným, práva na důstojný život a jeho ochranu atd.“* V modelech výchovy k hodnotám jsou tyto principy převedeny *„do řady vlastností či kvalit osobností, které lze v procesu výchovy a vzdělávání konkrétním působením rozvíjet. V tomto smyslu se u různých autorů nejčastěji objevuje respekt, odpovědnost, spolehlivost, spravedlnost, soucit, laskavost, odvaha, čestnost, tolerance aj“.*⁵⁵

Při výchově k hodnotám má učitel k dispozici různé prostředky. Může vychovávaného poučit o správnosti a užitečnosti určité hodnotové orientace pro něho i společnost, morálním a laskavým vštěpováním. Dalším nejčastějším způsobem je být moudrým a efektivním příkladem. Tato metoda má jistě lepší účinky než pouhé mluvení. Oba tyto způsoby jsou důležité pro vštípení měřítek, co je dobré a co špatné. Zdá se ale, že

⁵² Kučerová, S. *Člověk-hodnoty-výchova*. Prešov: Mana Con, 1996, 189 s.

⁵³ Srov. Sak, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, 38-39 s.

⁵⁴ Srov. Walterová, E. a kol., *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. Brno: Paido, 2004, 156 s.

⁵⁵ Vacek, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 104 s.

nejefektivnější je metoda „vyjasňování hodnot“. Je to metoda výběru z různých možností při zvažování okolností a následků rozhodnutí. „*Koncepty práva, etiky a morálky se neobjevují spontánně, ale musí být zabudovány a objeveny*“. Jde o vnitřní proces při kterém se zapojuje jak emocionální, tak racionální složka osobnosti a pedagog je při tomto procesu pomocníkem, který u žáků povzbuzuje jejich sebepoznání a důvěru ve vlastní schopnosti nelézt odpověď.⁵⁶ Při této metodě je využívána skupinová diskuse, individuální i skupinová práce, hry, simulace, řešení hypotetických nebo reálných dilemat.⁵⁷

Při výchově k hodnotám může významně pomoci i sociální pedagogika. Jejím zaměřením je mimo jiné také výchovné působení na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny dětí a mládeže, jejichž hodnotový systém může být narušen, nebo vlivem okolností špatně nastaven. A zde vidím jasný úkol sociální pedagogiky, hledat cesty k takovým hodnotám, které jim mohou pomoci lépe se do společnosti začlenit a zvládat své životné obtíže. Nejenom ve speciálních školách a výchovných zařízeních se setkáváme s mnohými výchovnými problémy. Domnívám se, že sociální pedagog by lépe fungoval i na běžné škole, než stávající „výchovný poradce“, který je učitelem se zkráceným úvazkem (zde může vzniknout určitá bariéra ze strany žáků) a většinou se zabývá spíš kariéřním poradenstvím, než vyhledáváním a řešením výchovných potíží.

4.2 Hodnoty v kurikulárních dokumentech

Při utváření hodnotové orientace žáků mohou učitelé významně pomoci i obsahy vzdělávání, kurikulární dokumenty, a učivo obecně, protože ono samo je významnou kulturní hodnotou - je výchozím obsahovým základem vzdělávací orientace osobnosti. Východiskem pro utváření učiva je společenská zkušenost, tedy to, co se ve společnosti ví a umí, čím se lidé ve společnosti řídí, co je v ní sdíleno, jaké hodnoty a normy. A tyto poznatky je potřeba uspořádat a přizpůsobit žákům, jejich schopnostem, zkušenostem, psychické výbavě a s tím se pojí i požadavky na učitelovu tvořivost.⁵⁸ Úspěšné

---

⁵⁶ Simon, S, Lowe, L, Kirschenbaum, H. *Vyjasňování hodnot*. Praha: Talpress, 1997, 24 s.

⁵⁷ Srov. Vacek, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 105 s.

⁵⁸ Srov. Helus, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada publishing, a. s., 2007, 203 - 204 s.

hodnotové zaměření výchovy a vzdělávání je pak podmíněno nejen systematickým a promyšleným přístupem, ale i používáním přitažlivých forem výchovně vzdělávací práce, které oslovují celou osobnost vychovávaného.

Při snaze najít odpověď na otázky týkající se hodnot nesmíme opomenout obecné dokumenty vzdělávací politiky a dokumenty kurikulární. Dokumenty české vzdělávací politiky zdůrazňují čtyři cíle evropského vzdělávání: učit se poznávat, učit se učit, učit se být, učit se žít s ostatními (tzv. Delorovy cíle). Roli školy jako zprostředkovatelky hodnot pak deklaruje: Bílá kniha, Učení je skryté bohatství, České vzdělávání a Evropa a Dlouhodobý záměr. Zpravidla se zde hovoří o předávání společných hodnot a tradic a kulturního dědictví. V rovině konstatování, že škola hodnoty předává, se pohybuje Bílá kniha ČR a zdůrazňuje výchovnou roli školy.

Vzdělání musí být „*prioritou sociálně ekonomického rozvoje České republiky, protože rozhodujícím způsobem ovlivňuje lidský a sociální kapitál společnosti, hodnotovou orientaci lidí i kvalitu jejich každodenního života*“. Dlouhodobý záměr škole roli, jako zprostředkovatelce hodnot, jednoznačně přiznává. Hovoří o změně priorit, vytváření postojů, získávání dovedností a znalostí. Na obecné úrovni navrhuje způsoby, kterými by to měla škola dělat. Klade důraz na nezbytnost změny nejen obsahu vzdělávání, metod a forem výuky, ale i klimatu a prostředí školy. Zdůrazňuje nutnost motivovat k celoživotnímu učení.⁵⁹

Národní program vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha, a zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) zavádějí do vzdělávací soustavy nový systém vzdělávacích programů. Kurikulární dokumenty v ČR jsou tvořeny na dvou úrovních: státní - v podobě Národního programu vzdělávání a Rámcových vzdělávacích programů (RVP) a školní - v podobě Školních vzdělávacích programů (ŠVP), podle kterých se uskutečňuje vzdělávání v konkrétní škole. Formativní funkce vzdělávání, která je vyjádřena v Rámcových vzdělávacích programech, je vymezena prostřednictvím cílů, kompetencí a výsledků vzdělání a k nim se vztahujícího obsahu vzdělávání.⁶⁰

---

⁵⁹ Walterová, E. a kol., *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. 1.díl, Brno:Paido, 2004, 163-164 s.

⁶⁰ Šulová, J. Závěrečná práce do DPS: Problematika výuky sociologie na středních odborných školách. Brno:Institut mezioborových studií Brno, 2010.

Nejpodrobněji jsou hodnoty prezentovány v programu Základní škola, který je nejvíce eticky orientovaný.⁶¹ V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělání (RVP ZV) se výchova k hodnotám objevuje mezi cíli základního vzdělání a částečně také v bližší charakteristice klíčových kompetencí. O „*utváření pozitivního hodnotového systému opřené o historickou zkušenost*“ se výslovně hovoří v tzv. cílovém zaměření vzdělávací oblasti Člověk a společnost (str. 36). Vzdělávací oblast Umění a kultura vede žáka k „*tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností*“ (str.57).⁶² Dále se o hodnotách a jejich rozvoji žáci setkávají v souvislosti s výchovou občanskou, výchovou k demokracii, multikulturní výchovou a apod.

Výrazně formativní charakter mají průřezová témata, která by měla ovlivňovat postoje, jednání a hodnotový systém žáků. Týká se to následujících očekávaných výstupů průřezových témat:

- **osobnostní a sociální výchova** - vede žáky k tomu, aby si uvědomovali hodnotu spolupráce a pomoci, hodnotu různosti lidí, názorů, přístupů k řešení problémů, přispívá k uvědomování mravních rozměrů různých způsobů lidského chování
- **výchova demokratického občana** – přispívá k utváření hodnot, jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost, motivuje k ohleduplnosti a ochotě pomáhat slabším
- **výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech** – utváří pozitivní postoje k jinakosti a kulturní rozmanitosti, podporuje vztah k tradičním evropským hodnotám
- environmentální výchova** – přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí, vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě
- multikulturní výchova** – podněcuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, vede k angažování při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu.⁶³

K problematice různých druhů výchov, které jsou obsaženy v RVP ZV se vyjadřuje článek v Učitelském zpravodaji „Plno výchov ale výchova žádná“, kde autor uvádí:

⁶¹ Srov. Walterová, E. a kol., *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. 1. díl, Brno:Paido, 2004, 168 s.

⁶² RVP pro Základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 7. 2007)

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

⁶³ Vacek, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. 1. vyd. Praha:Portál, 2008, 106-107 s.

„Patrně nikdy v dějinách našeho novodobého školství nebylo v kurikulu povinného vzdělávání tolik výchov jako dnes. Celkem třináct výchov, nepočítám-li komunikační a slohovou výchovu a výchovu jazykovou, které figurují v rámci vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Uvážíme-li, že v RVP ZV je 18 vzdělávacích oborů a šest průřezových témat, zabírají výchovy více než polovinu celkového vzdělávacího obsahu. Současně jsme ovšem svědky zcela nevídané rezignace školy na výchovu takřkajíc bez přívlastků. Dnes škola především rozvíjí a respektuje. Když si projedete fulltextovým vyhledávačem celý dokument RVP ZV, zjistíte, že slovo vychovává se na 124 stránkách tohoto dokumentu objevuje jednou. Pro srovnání: rozvíjí je tu třicetkrát. Všechny jmenované výchovy totiž směřují především k tomu, aby se žák bezproblémově začlenil do současné společnosti. Jsou proto koncipovány pragmaticky a utilitárně. Vždyť i klíčové kompetence, jejichž dosažení vzdělávací obsah všech výchov slouží, vznikly původně jako charakteristiky ideálního zaměstnance. Cíli, ke kterým formace žáka v rámci výchov směřuje, tedy nejsou žádné ideály, píle, pravda, soucit nebo čest, ale asertivní komunikace a rozvoj individuálních dovedností pro kooperaci“.⁶⁴

Výchova k hodnotám není jednoduchou záležitostí. Rodina je pro dítě nejdůležitější skupinou a rodiče mají největší odpovědnost za jeho výchovu. Učitelé a poradci mohou k výchově přispět, rozvinout ji a upevnit. *„Pokud bude společnost sycena hodnotami pozitivů a přehnaného konzumu, ovládána představami že hlavními hodnotami je materiální bohatství a hlavní zdroj tohoto bohatství plyne z manipulace s peněžním kapitálem, nebude s to docenit to, co lze nazývat „intelektuálním bohatstvím“, hodnoty i krásu toho, co A. Einstein nazval „dobrodružstvím poznání“⁶⁵ a veškeré výchovné snažení (i to školní) bude jen zbytečným plýtváním časem a energií.*

---

⁶⁴<http://www.ucitelskyzpravodaj.cz/aktualne/tabid/331/articleType/ArticleView/articleId/316/Plno-vychov-ale-vychova-dn.aspx>

⁶⁵ Tondl, L. *Hodnocení a hodnoty*. Praha:Filosofia, 1999, 141- 142 s.

5. Hodnotová orientace současných českých pedagogů

Při výzkumu hodnot si musíme být vědomi více než u jiných výzkumných témat, že výzkumné uchopení vždy představuje větší či menší redukci reality. V diskuzích o metodologii výzkumu hodnot se vedou polemiky o validitě verbálně vyjádřených vztahů k hodnotám. Za relevantní výpověď o hodnotovém systému je považováno pouze jednání člověka.⁶⁶

I když pro většinu lidí může být láska či zdraví skutečně zásadní hodnotou, jejich každodenní jednání se může řídit docela jinými prioritami. Máme tyto jedince považovat za pokrytce? Určitě ne, existují prostě důvody, pro něž se člověk nechová podle hodnot, o jejichž správnosti je vnitřně přesvědčen. Lidé se běžně ve svém jednání nerozhodují podle velkých a abstraktních hodnot a dříve než budou mít čas je zapracovat do svých každodenních strategií, musí často vykonat spoustu všední práce, která nemá s ochranou přírody, zdravím, láskou apod. příliš společného.⁶⁷

Při rozhodování a jednání jedince jde o složitou množinu působících faktorů, jak vnitřních, tak vnějších. Promítá se zde celá struktura osobnosti, potřeby, postoje, inteligence, individuální schopnosti a dovednosti, tlak dynamické a proměňující se společnosti. *„Stejně hodnotově zabarvené rozhodnutí a chování dvou jedinců může být podloženo odlišnou hodnotovou orientací u obou jedinců, kteří byli v jiných společenských situacích vystaveni odlišnému společenskému tlaku a z vnitřního prostředí osobnosti dispozicemi k určitému rozhodnutí.“*⁶⁸

Co se týče sběru dat, je ve společenských vědách možné postupovat dvojím způsobem. Metodami kvantitativními a kvalitativními⁶⁹. V této bakalářské práci jsem se rozhodla, že použiji obě zmiňované metody, protože mají svá specifika a jejich kombinace se mi v případě zjišťování hodnotové orientace učitelů jevila jako vhodná.

---

⁶⁶ Srov. Sak, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, 67 s.

⁶⁷ Srov. J. Keller, F. Gál, P. Frič. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha: G plus G, 1996, 41 s.

⁶⁸ Sak, P. *Proměny české mládeže*. Praha: Petrklíč, 2000, 68 s.

⁶⁹ Podrobněji níže v textu

5.1 Metodologická východiska kvantitativního šetření

Stanovení cílů

Hlavním cílem mého šetření, a tedy i hlavní výzkumnou otázkou, kterou jsem si položila, bylo zjistit, **jaké hodnoty preferují učitelé na konkrétní základní škole**. Pro naplnění hlavního cíle mého výzkumu jsem si stanovila tři dílčí cíle, a to zjistit:

- jaké jsou preference hodnot učitelů s delší praxí ve školství
- zdali je dobré finanční ohodnocení považováno za prioritní hodnotu
- kterou vlastnost učitelé konkrétní základní školy preferují u svých žáků

Charakteristika zkoumaného souboru

Pro účely svého výzkumu jsem zvolila skupinu respondentů, kterou tvořili všichni učitelé z konkrétní základní školy. Základní škola, kterou jsem si vybrala je situovaná ve městě Třebíči (asi 39 000 obyvatel). Důvodem pro výběr této konkrétní školy bylo kromě výuky v běžných třídách, speciálních sportovních třídách i provozování třídy pro žáky s poruchami učení. Dalším důvodem byla znalost tamního prostředí, neboť v této škole studovaly obě mé děti. Celkově bylo v rámci mého šetření osloveno 38 respondentů, což jsou všichni učitelé pracující na této škole. Věková kategorie respondentů se pohybovala v rozmezí od 30 do 59 let. V této skupině byli zastoupeni muži i ženy.

Formulace výzkumné otázky

Jaké hodnoty preferují učitelé na této základní škole?

Stanovení hypotéz

Při stanovení hypotéz jsem vycházela ze studia relevantní odborné literatury (zejména: Chráska, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007).

Hypotézy:

H1: Pro učitele s delší praxí ve školství je v životě nejdůležitější hodnotou rodina

H2: Většina učitelů nepovažuje dobrý plat ve vztahu ke své práci za nejdůležitější

H3: Většina učitelů považuje za nejdůležitější vlastnosti pro děti „odhodlání, vytrvalost“.

Operacionalizace hypotéz:

H1: Učitel s delší praxí: za učitele s delší praxí bude považováno vykonávání učitelského povolání déle než 10 let (ot. č. 1)

V životě nejdůležitější hodnotou rodina: více než 80 % respondentů bodově nejnižší ohodnotí možnost „rodina“ (ot. č. 3)

H2: Většina učitelů nepovažuje dobrý plat ve vztahu ke své práci za nejdůležitější: méně než 90 % respondentů neoznačí nejnižším bodovým ohodnocením variantu „dobrý plat“ (ot. č. 4)

H3: Většina učitelů bude považovat za jednu z nejdůležitějších vlastností pro děti „odhodlání a vytrvalost“: více než 75 % respondentů označí nejnižším bodovým ohodnocením variantu „Odhodlání , vytrvalost“ (ot. č. 8)

Použitá metodologie

V rámci použité metodologie výzkumu jsem si vybrala kvantitativní přístup neboť „*předpokládá, že lidské chování můžeme do jisté míry měřit a předpovídat*“ (...) *“Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explorovat, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledovaných proměnných.”*⁷⁰

Popis dotazníku

Dotazník jsem sestavila na základě stanovených hypotéz a použila otázky uzavřené a škálové. Celkově dotazník obsahuje osm otázek a je koncipován jako anonymní (Viz. Příloha č. 2). Při výběru otázek jsem se inspirovala dotazníkem Evropská studie hodnot 1999⁷¹ a dělením hodnot podle M. Rokeacha (Viz. Kapitola 4). Před vyplněním dotazníku jsem respondenty seznámila s důvody a účelem mého výzkumu. Na základě zpětné vazby od respondentů konstatuji, že dotazníky byly srozumitelné, ale vyžadovaly

⁷⁰ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, 46.s.

⁷¹ http://info1.gesis.org/dbksearch/file.asp?file=Link_ZA3795_q_cz.pdf.txt

důkladné zamyšlení a tudíž i delší čas na vyplnění. Úplné znění dotazníku je součástí přílohy bakalářské práce.

Návratnost a zpracování dotazníků

Rozdáno bylo celkově 38 dotazníků, z čehož vyplněno a vráceno tazatelce bylo 26 dotazníků. Návratnost vyplněných dotazníků tedy byla 68% z celkového počtu oslovených respondentů. Získaná data byla zpracována, zařazena do tabulek, grafů a následně slovně analyzována.

5.2 Prezentace a interpretace výsledků kvantitativního šetření

Tabulka č.1 Pohlaví

Muži	4
Ženy	22

Tabulka č.2 Stupeň základní školy, na kterém respondenti vyučují

Stupeň ZŠ	Počet učitelů
1. stupeň ZŠ	10
2. stupeň ZŠ	16

Otázka č.1) Jak dlouho se věnujete učitelskému povolání?

Tabulka č.3

Učitelé s délkou pedagogické praxe	Počet učitelů
5 - 9 let	4
11 - 14 let	8
15 - 19 let	11
Nad 20 let	3

Otázka č.2) Které předměty vyučujete?

Tabulka č.4

Učební předměty 1. stupeň ZŠ	matematika, český jazyk, člověk a jeho svět, tělesná výchova, výtvarná výchova, pracovní činnosti, hudební výchova, přírodověda, anglický jazyk, vlastivěda.
Učební předměty 2. stupeň ZŠ	výchova k občanství, výchova ke zdraví, anglický jazyk, francouzský jazyk, německý jazyk, ruský jazyk, český jazyk, matematika, hudební výchova, dějepis, zeměpis, fyzika, pracovní výchova, chemie, přírodopis, tělesná výchova

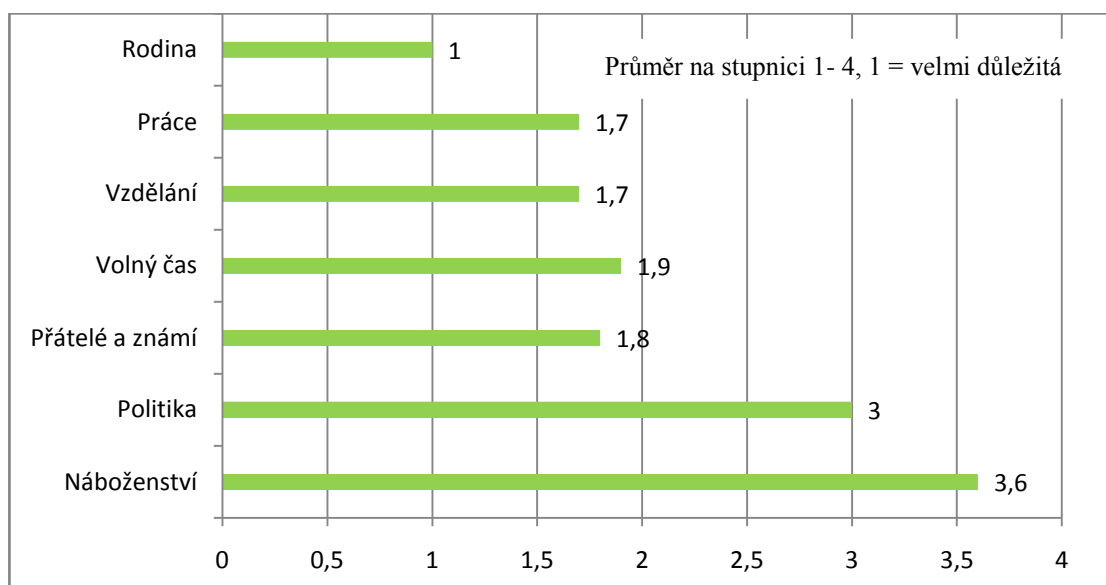
Otázka zacílená na předměty, které respondenti vyučují nebyla z hlediska hypotéz otázkou zásadní, napomohla však k celistvějšímu pohledu na zkoumanou oblast. Tato otázka byla současně podkladem pro bližší rozklíčení doplňujícího kvalitativního šetření pomocí rozhovorů s respondenty. (Na tuto otázku navazovala v rámci rozhovoru ot. č.10: **Myslíte si, že můžete vyjmenovat hodnoty, které se vám daří předávat v rámci svého předmětu?**)

Otázka č. 3) Prosím, řekněte o každé z následujících skutečností, jak je ve Vašem životě důležitá. (přiřad'te k jednotl. skutečnostem čísla od 1 do 4).

1 Velmi důležitá
2 Dost důležitá

3 Ne příliš důležitá
4 Vůbec důležitá

Graf č.1

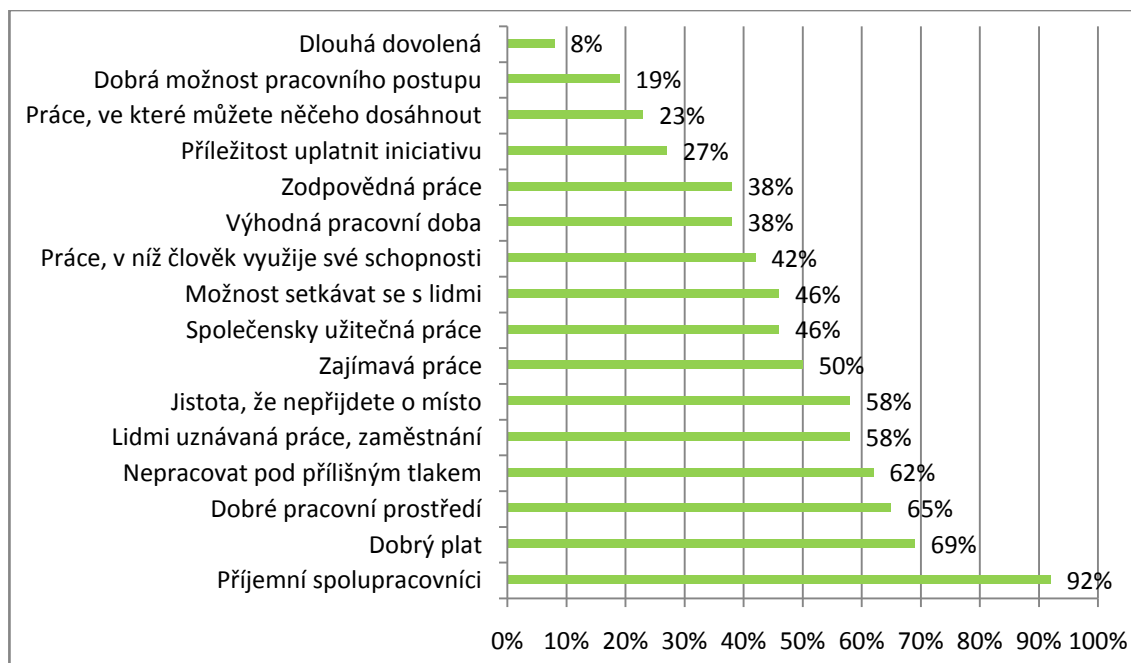
Všichni respondenti přiřadili hodnotě „Rodina“ největší důležitost. Na druhé příčce se shodně umístily hodnoty „práce“ a „vzdělání“, třetí v pořadí „volný čas“, na čtvrté příčce „přátelé a známí“, na páté „politika“. Nejnižší důležitost přiřadili hodnotě „náboženství“.

Tabulka č.5

Učitelé s délkou pedagogické praxe	Počet učitelů, pro které je v životě nejdůležitější rodina
5 - 9 let	2
10 - 14 let	3
15 - 19 let	5
Nad 20 let	16

Otázka č.4) Zde je výčet toho, co lidé považují za důležité ve své práci. Prosím, prohlédněte si seznam a označte mi, co z něj Vy osobně považujete za důležité? (libovolný počet dle Vašeho zvážení)

Graf č.2

Z odpovědí přehledně seřazených do grafu vyplývá, že pro respondenty je nejdůležitější mít v zaměstnání „příjemné spolupracovníky“. Výrazně nižší procentuální hodnotu

zaujímá „dobrý plat“, následuje „dobré pracovní prostředí“, „nepracovat pod tlakem“ a „lidmi uznávaná práce, zaměstnání“. Sledovaná hodnota „dobrý plat“ není pro tyto respondenty nejdůležitější.

Otázka č. 5) Který z těchto dvou výroků vyjadřuje lépe Vaše vlastní mínění? (zakroužkujte).

A. Svoboda i rovnost jsou důležité. Ale kdybych si měl(a) vybrat jedno nebo druhé, považoval(a) bych za důležitější osobní svobodu, která umožňuje žít svobodně a rozvíjet se bez omezení.

B. Zajisté, svoboda i rovnost jsou důležité. Ale kdybych si měl(a) vybrat jedno nebo druhé, považoval(a) bych rovnost za důležitější, to znamená, že nikdo není znevýhodněn a sociální rozdíly nejsou tak velké.

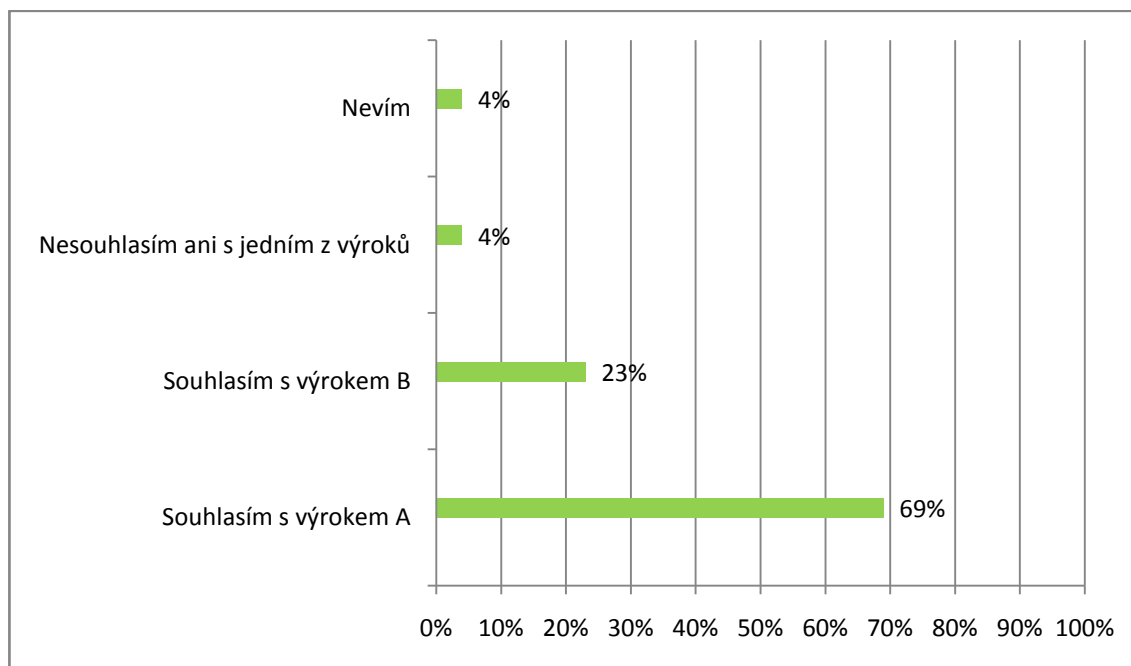
1.Souhlasím s výrokem A

2.Souhlasím s výrokem B

3.Nesouhlasím ani s jedním z výroků

4.Nevím

Graf č. 3

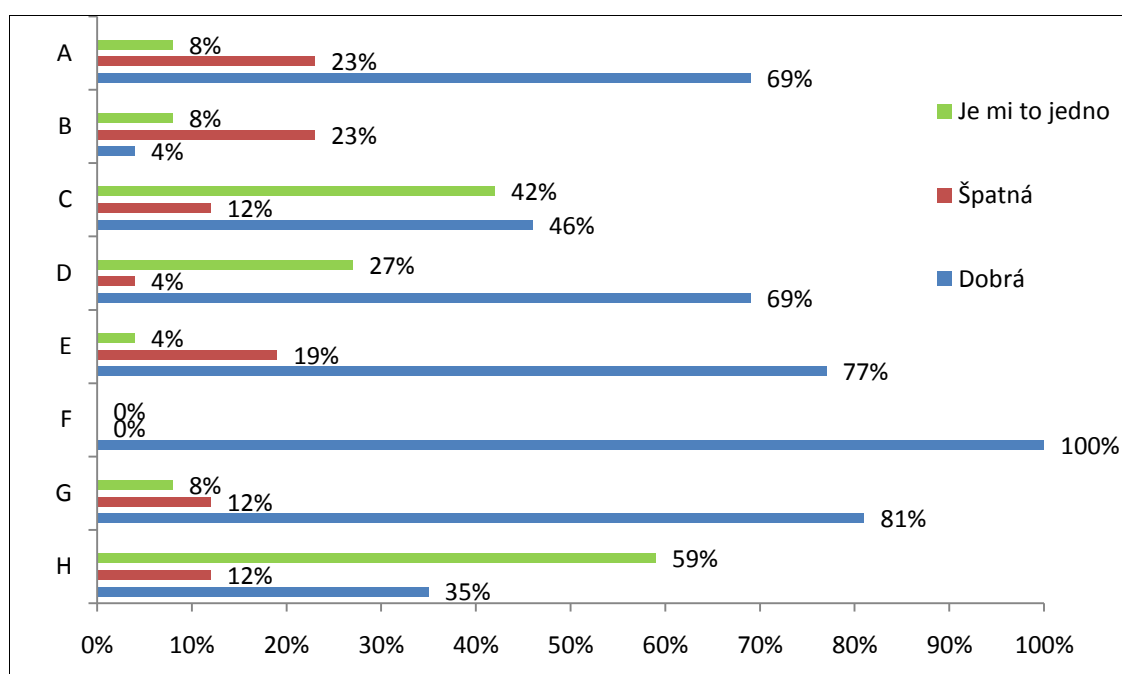

Z odpovědí na tuto otázku je patrné, že mínění respondentů vyjadřuje výrok A. Pro respondenty je vysoce důležitá svoboda a široký osobnostní rozvoj.

Otázka č. 6) Zde je seznam nejruznějších změn v našem způsobu života, které by se mohly uskutečnit v blízké budoucnosti. Prosím, označte mi pro každou z nich, kdyby k ní došlo, zda ji považujete za dobrou, za špatnou, nebo je Vám to jedno?

- A Menší význam peněz a materiálního vlastnictví
- B Pokles významu práce v našem životě
- C Větší důraz na vývoj techniky
- D Větší důraz na rozvoj jednotlivce
- E Větší respekt k autoritám
- F Větší důraz na rodinný život
- G Jednodušší a přirozenější životní styl
- H Větší pravomoci místním samosprávám

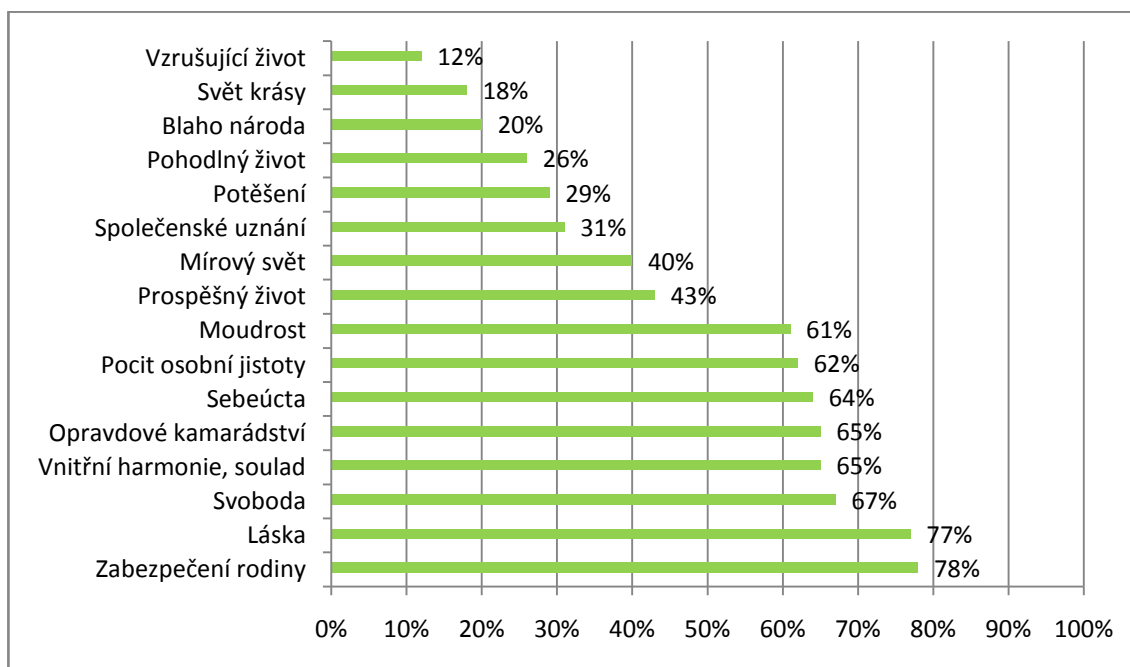
Graf č. 4

Z tohoto grafu můžeme vyvodit, že pokud by se v blízké budoucnosti mohly uskutečnit změny ve způsobu života, tak jednoznačně za dobrou by respondenti považovali hodnotu „F“ klást větší důraz na rodinný život a „G“ mít jednodušší a přirozenější životní styl. Za špatnou změnu by považovali, kdyby poklesl význam práce v našem životě (hodnota B) a kdyby se snížil význam peněz a materiálního bohatství (hodnota A). Větší pravomoci místním samosprávám (hodnota H) a větší důraz na vývoj techniky (hodnota C) jsou jim lhostejné.

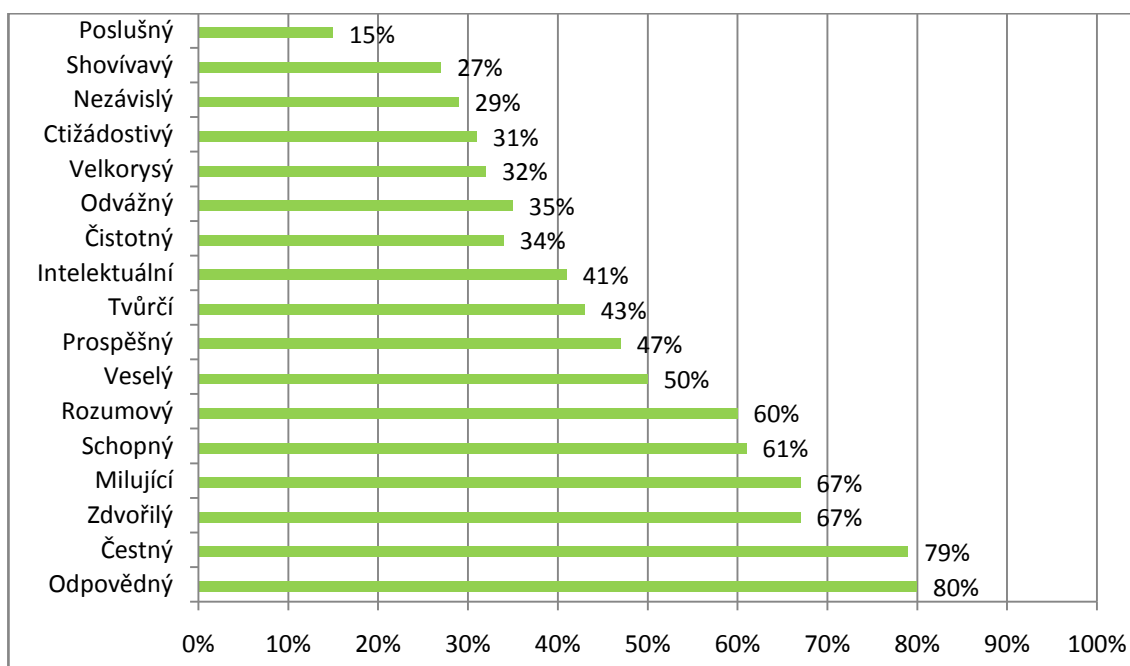
Otázka č. 7) Označte uvedené hodnoty podle osobní důležitosti číslovkou 1-18.

Cílové hodnoty - graf č. 5

Za nejdůležitější podle osobní důležitosti považují respondenti hodnotu „Zabezpečení rodiny“, pak „Lásku“, na stejné příčce hodnoty „Vnitřní harmonii, soulad“ a „Opravdové kamarádství“. Těsně za nimi hodnoty „Sebeúcta“, „Pocit osobní jistoty“ a „Moudrost“. „Vzrušující život“, „Svět krásy“ a „Blaho národa“ je neoslovily.

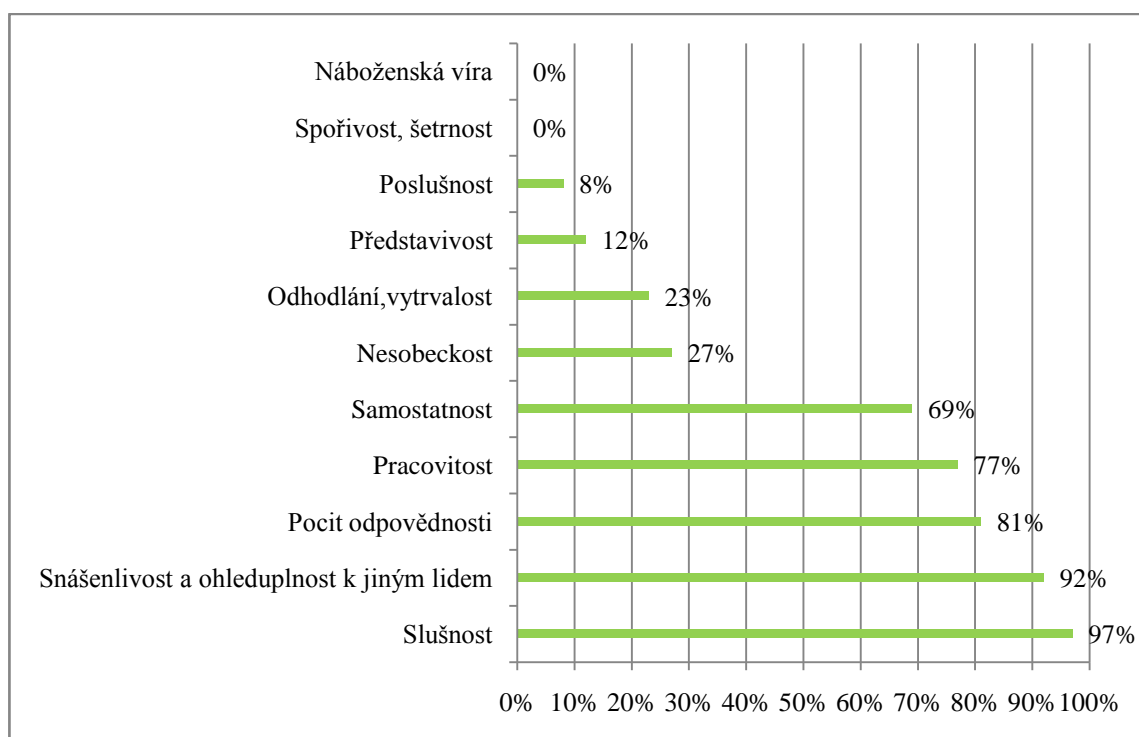
Instrumentální hodnoty - graf č. 6

Z hodnot instrumentálních byly hodnoceny nejvýše „odpovědný“, „čestný“, stejné pořadí obsadily hodnoty „Milující“ a „Zdvořilý“ a za nimi hodnoty „Schopný“ a „Rozumový“. Hodnota „Poslušný“ byla hodnocena nejméně.

Otázka č. 8) Které z následujících vlastností považujete za důležité pro děti? Vyberte nejvýše 5 položek.

Graf č. 7

Za nejdůležitější vlastnost pro děti je podle mínění respondentů „slušnost“, následuje „snášenlivost a ohleduplnost k jiným lidem“, „pocit odpovědnosti“, „pracovitost“ a „samostatnost“. Méně důležitou vlastností je „poslušnost“, hodnotám „spořivost, šetrnost“ a „náboženská víra“ nebyl přiřazen ani jeden bod. Sledovaná hodnota „Odhodlání, vytrvalost“ je až na sedmém pořadí důležitosti.

Ověření hypotéz

Analýza hypotézy č. 1: Pro učitele s delší praxí ve školství je v životě nejdůležitější hodnotou rodina.

Při stanovování této hypotézy jsem vycházela z předpokladu, že učitelé s praxí ve školství delší než 10 let budou stavět na první místo v žebříčku hodnot vlastní rodinu.

Hranici 10 let praxe považují z hlediska času, který následuje po ukončení studia, kariérového zakotvení, zajištění bydlení a případné založení rodiny za dostačující.

Z analýzy výsledků odpovědí u otázky č. 3 (viz. tabulka č. 1 a graf č. 5) jasně vyplynulo, že 100 % respondentů přiřadilo vysokou důležitost právě hodnotě „rodina“.

Těmito výsledky byla hypotéza č. 1 potvrzena.

Analýza hypotézy č. 2: Většina učitelů nepovažuje dobrý plat ve vztahu ke své práci za nejdůležitější.

Na základě teorie (Viz kap. č. 2), kde se hovoří o nedostatečném finančním ohodnocení učitelské profese, jsem postavila hypotézu č. 2. Vzhledem k tomuto faktu předpokládám, že pokud by pro osobu zvažující studium na vysoké škole byla upřednostňována hodnota materiální, tedy zejména peníze, nevolila by studium pedagogiky, ale zaměřila by svoji pozornost na školu jiného typu. Z těchto důvodů jsem se domnívala, že dobrý plat nebude klíčovou hodnotou vyznávanou učiteli.

Z analýzy otázky č. 4, která byla zacílená na důležitost hodnot, které uznávají respondenti ve vztahu ke své práci byla hodnota „dobrý plat“ postavena hned na druhou příčku výsledků, avšak získala o 23 % méně než možnost „příjemní spolupracovníci“.

Získané výsledky hypotézu č. 2 potvrdily.

Analýza hypotézy č. 3: Většina učitelů považuje za nejdůležitější vlastnosti pro děti „odhodlání , vytrvalost“.

Při konstrukci hypotézy č. 3 jsem vycházela z předpokladu, že pokud chce člověk něčeho v životě dosáhnout, musí být pevný ve svém odhodlání a vytrvale jít za vytčeným cílem.

Z analýzy výsledků vyplynulo, že respondenty nejvíce ceněné vlastnosti u dětí jsou „slušnost“ a následně pak „Snášlivost a ohleduplnost k jiným lidem“. Vlastnosti, které jsem předpokládala jako klíčové, byly v pořadí až na 7. místě důležitosti tak, jak ji označili respondenti. **Tímto byla hypotéza č. 3 vyvrácena.**

5.3 Diskuse nad výsledky kvantitativního šetření

V celkovém hodnocení nejdůležitějších skutečností v životě se na prvním místě objevila hodnota „rodina“. Domnívám se, že mít dobré zázemí je jedním ze základních pilířů spokojenosti každého člověka, učitele nevyjímaje. Tento výsledek podpořily i odpovědi na otázku č. 6, kdy jednoznačně za dobrou změnu v našem způsobu života označily „větší důraz na rodinný život“ a otázku č. 7, kdy „zabezpečení rodiny“ bylo respondenty v procentuálním vyjádření hodnoceno nejvýše, tedy nejvíce důležité.

Na druhé příčce shodně umístěné hodnoty „práce“ a „vzdělání“ dokazují důležitost těchto hodnot. I zde tento výsledek podpořily odpovědi na otázku č. 4, kdy „příjemní spolupracovníci“ a „dobré pracovní prostředí“ bylo na předních příčkách důležitosti v práci což koresponduje s humanitním zaměřením učitelské profese, která není primárně zaměřená na výkon, ale je spíše vztahová. Přesto je z výsledků patrné, že otázka finančního ohodnocení není respondentům lhostejná a chtějí být za svoji odvedenou práci přiměřeně zaplacení. Také odpověď na otázku č. 6, že by bylo špatné, kdyby „poklesl význam práce v našem životě“, ukazuje, že pro zmiňované učitele je práce důležitou hodnotou.

Na třetí příčce umístěná hodnota „volný čas“ může poukazovat na velké pracovní vytížení, které učitelé pociťují a možným přáním mít volného času více. Tento výsledek byl i zde potvrzen při vyhodnocení otázky č. 4 „nepracovat pod přílišným tlakem“ a otázky č. 6, kdy za dobrou změnu v našem způsobu života bylo označeno tvrzení „jednodušší a přirozenější životní styl“. S tímto zjištěním může souviset čtvrtá příčka nejdůležitější hodnoty „přátelé a známí“, kdy se můžeme i domnívat, že v životě respondentů chybí.

Na předposlední příčce umístěná hodnota „politika“ vypovídá o malém zájmu o politické dění a případnou angažovanost. Nízký význam této hodnoty je určitým indikátorem stavu společnosti a potvrzuje ji i výsledek odpovědi na otázku č. 6, že je respondentům lhostejné, zda by mohly mít „místní samosprávy větší pravomoci“.

Hodnota „náboženství“ se umístila na posledním místě a je pro zmiňované respondenty nejméně důležitou hodnotou. Potvrzuje to i odpověď na otázku č. 8, že náboženská víra

není podle mínění respondentů důležitá pro děti. Obecně patří Česká republika k nejméně nábožensky cítícím státům Evropy. Tato hodnota by určitě ale měla jinou váhu pokud by výzkum probíhal např. v Katolickém gymnáziu.

V části dotazníku zaměřeném na cílové hodnoty, které chování člověka usměrňují a ovlivňují, respondenti těsně označili za nejdůležitějších hodnoty „zabezpečení rodiny“ a „láska“. Láska představuje sílu, motivuje k aktivitám. Můžeme ji chápat jako lásku mezi pohlavími, lásku rodičovskou, ale u někoho jako lásku k živým tvorům nebo veškerému životu vůbec. Také na třetí příčce umístěná „svoboda“ znamená významnou hodnotu, která je potvrzena odpovědí na otázku č. 5, kdy respondenti většinou označili, že svoboda a osobní rozvoj jsou pro ně důležité. Hodnoty „vzrušující život“, „pohodlný život“, „svět krásy“, které jsou specifické pro hédonisticky zaměřené jedince, pro které je jediným motivem dosahování slasti a požitků bez hlubšího prožívání, se umístily na posledních příčkách. Překvapilo mě, že hodnota „mírový život“ se umístila až na desátém místě, což může být ovlivněno tím, že se obecně lidé v České republice neobávají nějakého válečného konfliktu a nevnímají ohrožení míru jako zásadní problém.

V oblasti instrumentálních hodnot, které dosahování cílových hodnot umožňují, považují respondenti za nejdůležitější vlastnost být „odpovědný“, „čestný“ a „zdvořilý“. Na posledním místě se jednoznačně umístila „poslušnost“.

K hodnotovým orientacím se vztahovala i otázka č. 8, u které respondenti přiřazovali významnost u nabízených variant vlastností, které považují u dětí za důležité, aby se v životě uplatnily a současně prospívaly celé společnosti. Na předních příčkách se umístily hodnoty „poslušnost“, „snášlivost a ohleduplnost k jiným lidem“, následuje „pocit odpovědnosti“, „pracovitost“ a „samostatnost“. Hodnoty „odhodlání, vytrvalost“ skončily ale až na 7. místě v pořadí důležitosti. Domnívala jsem se, že tyto hodnoty se umístí na předních místech a budou dětem ve škole vštěpovány a upevňovány, neboť je velmi důležité nenechat se v životě odradit případným neúspěchem, nehroutit se psychicky a vytrvat v úsilí dosáhnout cíle.

Preference jednotlivých hodnot nejsou rozloženy ve skupině respondentů nahodile, ale mají svou systémovou logiku, která ukazuje na určitou základní hodnotovou orientaci.

Podle výsledků tohoto šetření a teoretické části se dá usuzovat, že učitelé na této základní škole preferují sociálně - emoční hodnotovou orientaci.

5.4 Metodologická východiska kvalitativní šetření

V rámci naplnění hlavního cíle mé práce jsem kromě kvantitativního přístupu, který mi umožnil zjistit, jaké jsou preferované hodnoty učitelů na konkrétní základní škole, použila i přístup kvalitativní. Použití kvalitativního přístupu se mi jevilo jako velmi vhodné doplnění dotazníkového šetření pro vytvoření komplexnějšího pohledu na učitelé preferované hodnoty a možnosti předávání těchto hodnot v rámci výuky žákům na konkrétní základní škole.

Z možností kvalitativního přístupu jsem si vybrala provedení strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami (viz. Příloha č.3). „*Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět.*“⁷²

Otázky jsem měla dopředu připravené a zacílené na tyto oblasti:

- předávání hodnot žákům v rámci výuky
- využívání metodických námětů a postupů k předávání hodnot
- možnosti čerpání inspirace z Rámcového vzdělávacího programu

Výběr vzorku kvalitativního šetření

Při provádění kvalitativního šetření je velmi důležitým aspektem celého procesu výběr vzorku respondentů. V tomto případě jsem oslovila stejné respondenty jako při kvalitativním šetření, souhlas s provedením rozhovoru udělilo pouze 6 osob.

Sběr dat

Respondenti, kteří souhlasili s provedením rozhovoru, byli seznámeni s účelem a cílem mého šetření, stejně tak byli ujisti o naprosté anonymitě získaných informací. Provedené rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na mobilní telefon

---

⁷² Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha:Portál, 2005, 173 s.

a poté pomocí doslovné transkripce přeneseny do písemné podoby k dalšímu zpracování. Doslovný přepis rozhovorů je součástí příloh (viz. Příloha č. 4).

5.5 Analýza rozhovorů

Provedené rozhovory jsem jednotlivě analyzovala prostřednictvím otevřeného kódování. „*Otevřené kódování odhaluje v datech určitá témata*“.⁷³ Postupovala jsem po jednotlivých větách, které jsem kódovala za účelem tematického rozklíčení textu. V textu jsem vyhledávala kategorie a následně se snažila postihnout vztahy mezi těmito kategoriemi. Identifikovala jsem hlavní kategorie, které se v rozhovorech objevovaly nejčastěji, a které se vzájemně prolínají: **normy, chaos, nekonceptnost, stres, kompetence.**

Normy, které se snaží učitelé v rámci výuky žákům předávat jsou zejména morální – např. čestnost, pravdomluvnost. Velký důraz kladou na dobré vztahy mezi žáky vzájemně, stejně tak jako pěstování kladných vztahů s nejbližším okolím (otevřenost, vnitřní pohoda, spolupráce a úcta k lidem). V rámci časové dotace na jednotlivé předměty, která je závazná a zacílená na zvládnutí předepsaného učiva, nezbývá prostor pro aktivity, které by vedly k upevňování hodnotových postojů žáků. Rámcový vzdělávací program, který by měl obsahovat pro vyučující potřebné učební obsahy je hodnocen jako **chaotický a nekonceptní** a neslouží tudíž jako inspirace, ze které by bylo čerpáno. Učivo je velmi obsáhlé a v mnohých ohledech na sebe nenavazuje, což apeluje na sjednocení a zavedení fungujícího systému školních osnov, aby byla zajištěna dobrá znalost vyučovaných předmětů a žáci odcházeli ze základních škol s vědomostmi na vzájemně srovnatelné úrovni. Společně s rostoucími nároky kladenými na žáky jsou taktéž pod neustálým tlakem učitelé. V rámci výuky se dostávají se do stresových situací, zejména pak jde o **stres** časový, kvůli kterému nemohou během výuky projevit vlastní kreativitu a osobní přínos při vštěpování hodnot žákům. Přesto velmi záleží na osobnosti učitele, jeho schopnostech, kreativitě a odborných **kompetencích.**

---

⁷³ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha:Portál, 2005, 247 s.

Výsledky kvalitativního šetření rozšířily a obohatily získané poznatky z šetření kvantitativního a potvrdily, že pro učitele na konkrétní základní škole není Rámcový vzdělávací program takovou inspirací, jak je zmiňováno v teoretické části (Viz kapitola 4.2). Vlivem časového stresu a přetížení na straně žáků i učitelů je výchova k hodnotám a jejich prohlubování problematickou záležitostí.

Závěr

Učitelé představují profesní skupinu, která je vnitřně bohatě diferencovaná, podle pohlaví, stupně, druhu a prostředí školy, délky vykonávaného povolání a pod. Zjištění, ke kterým jsem ve své práci dospěla, nelze zevšeobecňovat na všechny učitele základních škol.

Učitelé jsou jako všichni lidé - různí - mají odlišné osobnostní charakteristiky, motivy k vykonávání své profese, každý jiné zájmy, profesionální očekávání, ale také starosti a trápení. Z šetření, které je součástí této bakalářské práce vyplynulo, že pro většinu z nich jsou sociální vazby, vztahy a morálka vysoce ceněnou hodnotou.

Stále více se hovoří o změně a krizi hodnot. Z života jedince i společnosti se postupně vytrácí mravní vědomí, člověk se cítí osamocen, má obavy z násilí, vrcholící globalizace (otevření se světa a tím spojeného ohrožení), strach z vlivu informačních technologií a médií. Sílí pěstování individualismu, neochota ke spolupráci a vzájemnému kompromisu. O to víc je potřeba chránit, pečovat a zdůrazňovat hodnoty jako je empatie, spolupráce, vzájemná pomoc, úcta k životu apod. Učitelé zejména svým příkladem a každodenním chováním, které jsou silnými nástroji rozvoje hodnotové orientace žáků, by se měli snažit tyto hodnoty žákům předávat, i přes náročné požadavky, které jsou na pedagogy kladeny. Přála bych si, abychom takové učitele měli na školách zastoupeny ve větší míře, a aby jim jejich povolání přinášelo dobré zázemí (i to finanční).

Domnívám se, že tato práce by mohla být přínosem studentům se zájmem o studium učitelství. Povolání učitele je zaměřené nejen na výchovu, vzdělávání dětí a mládeže, ale i na odpovědné předávání hodnot. Není to profese ve které lze měřit výkon a spočítat výsledky. Nebývá spojena s tak vysokými výdělky, jako u absolventů jiných vysokých škol, ale je velmi náročná na určité vlastnosti osobnosti, psychickou zátěž, celoživotní vzdělávání a studenti hlásící se ke studiu na pedagogických fakultách, by měli tyto aspekty důkladně zvážit.

Resumé

V bakalářské práci na téma „Český učitel a jeho hodnoty“ jsem si kladla za cíl zjistit, jaké hodnoty preferují čeští učitelé, co učitele inspiruje při výchově k hodnotám a jaké vlastnosti považují za důležité pro děti. Oblast hodnot a hodnotové orientace, je poměrně široká a proto jsem se ve své práci zaměřila na učitele základní školy.

Abych naplnila cíl, rozdělila jsem si práci na dvě části. První část jsem rozčlenila na čtyři kapitoly. V první kapitole nazvané „Charakteristiky učitelské profese“ se zabývám historickým vývojem učitelské profese a prestiží učitelského povolání. Druhé kapitole jsem dala název „Volba učitelské profese a motivace ke studiu učitelství“, kde se zamýšlím nad tím, čím jsou motivováni mladí lidé, kteří se hlásí na pedagogické fakulty a proč si volí toto povolání. V kapitole třetí se snažím vytvořit obraz ideálního učitele z pohledu společnosti i z pohledu žáka a kapitola poslední se zabývá charakteristikou hodnot, kde vysvětluji význam hodnot pro pedagogiku a pojednávám o kurikulárních dokumentech, které pomáhají při utváření hodnotové orientace žáků.

V praktické části, která je pátou kapitolou, je vstupní diskuse o problematice výzkumu hodnot a metody mého šetření. Zvolila jsem oba výzkumné přístupy, metodu kvantitativní i kvalitativní. Při kvantitativním zkoumání byl učitelům předložen dotazník s otázkami na zjištění jejich hodnotové orientace a následně provedeny doplňující rozhovory. V těchto rozhovorech jsem se zaměřila na problematiku výchovy k hodnotám a jak učitelům umožňuje Rámcový vzdělávací program tuto výchovu uskutečňovat.

Anotace

Bakalářská práce na téma „Český učitel a jeho hodnoty“ se zabývá hodnotovou orientací českých pedagogů, tím co učitele inspiruje při výchově k hodnotám a jaké vlastnosti považují za nejdůležitější pro děti. Práce je zaměřena na učitele základní školy.

V první části se zabývám definicemi pojmu hodnot, jejich významu, důležitosti a jak mohou učitelům ve výchově k hodnotám napomoci dokumenty české vzdělávací politiky. Ve druhé části zjišťuji pomocí dotazníků, které hodnoty preferují učitelé na konkrétní základní škole. Doplnujícími rozhovory upřesňuji výsledky mého šetření. Na závěr interpretuji výsledky dotazníků a rozhovorů které jsem uskutečnila.

Klíčová slova: učitel, žáci, hodnoty, hodnotová orientace, výchova, vzdělávání.

Annotation

The thesis „Czech teacher and his values“ deals with the value system of Czech schoolteachers, the inspiration for values they instil in their pupils and the character qualities they consider most important in children. It targets primary school teachers.

In the first part the definitions of values and their importance are dealt with, as well as how teaching values can be aided by Czech education policy documents. In the second part questionnaires were used to find out which values are preferred by teachers at selected primary schools. The results of the enquiry were supplemented with interviews. The last part interprets the results of the enquiry and conducted interviews

Key words: teacher, pupils, values, value system, education

Seznam použité literatury

1. ČÁP, J, MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha:Portál, s. r. o., 2007, 656 s. ISBN 978-80-247-3357-9.
2. DYTRTOVÁ, R, KRHUTOVÁ, M. *Učitel - Příprava na profesi*. 1.vyd. Praha:Grada publishing, a. s., 2009, 121 s. ISBN 978-80-247-2863-6.
3. GRECMANOVÁ, H, HOLOUŠOVÁ, D, URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*, Olomouc:Hanex, 1999, 231 s.ISBN 80-85783-20-7.
4. HAVLÍK, R, KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha:Portál, 2007, 176 s. ISBN 978-80-7376-327-7.
5. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha:Grada publishing, a. s., 2007, 288 s. ISBN 978-80-247-1186-3.
6. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
7. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. vyd. 1, Praha:Grada, 2007, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
8. JŮVA, V. et al., *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001, 118 s. ISBN 80-85931-95-8.
9. KELLER, J, GÁL, F, FRIČ, P. *Hodnoty pro budoucnost*. Praha:G plus G, 1996,94 s. ISBN 80-901896-4-4.
10. KUBÁLEK, J. *Slabikář český*. Prostějov, 1947
11. KUBIŠOVÁ, H. Diplomová práce:Motivace k učitelské profesi. Brno, Masarykova univerzita, 2008. Vedoucí práce, doc. PhDr Vladimír Jůva CSc.
12. KUČEROVÁ, S. *Člověk-hodnoty-výchova*. Prešov:Mana Con, 1996, 231 s. ISBN 80-85668-34-3.
13. NOVÁK, M. *Hodnoty a dějiny*. Praha: Družstevní práce, 1947, 188 s.
14. PODLAHOVÁ, L a kol. *1+100 osobností pedagogiky a školství*. UP Olomouc, 2001, 254 s. ISBN 80 -244 -0313 -7.

15. PRUDKÝ, L. *Hodnoty a normy v české společnosti - stav a vývoj v posledních letech*. Brno:CERM, s. r. o., 2004, 32 s. ISBN 80-7204-358-7.
16. PRŮCHA, J. *Učitel, současné poznatky o profesi*. Praha:Portál, s. r. o., 2002, 160 s. ISBN 80 - 7178 - 621 - 7.
17. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha:Portál, s. r. o. 2009, 481 s. ISBN 978-80-7367-503-5.
18. RABUČIC, L, HAMANOVÁ, J. *Hodnoty a postoje v ČR 1991 - 2008*. Brno:FSS MU, 2009, 324 s. ISBN 978-80-2104-952-9.
19. SAK, P. *Proměny české mládeže*. Praha:Petřklíč, 2000, 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
20. SIMON, S, HOWE, L, KIRSCHENBAUN H. *Vyjasňování hodnot*. Praha: Talpress, s. r.o., 1997, 306 s. ISBN 80-7197-085-9.
21. SPOUSTA, V. *Krise současné společnosti a proměny hodnot na přelomu tisíciletí*. In *Pedagogika* roč. LVIII, 2008.
22. TONDL, L. *Hodnocení a hodnoty*. Praha:Filosofia, 1999, 184 s. ISBN 80-7007-131-1.
23. VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. 1. vyd. Praha:Portál, 2008, 126 s. ISBN 978-80-7376-386-4.
24. VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. Praha:Karolinum, 2005, 356 S. ISBN 80-246-0841-3.
25. VALIŠOVÁ, A, KASÍKOVÁ, H. (eds). *Pedagogika pro učitele*. 2. vyd. Praha:Grada Publishing s. r. o., 2011, 402 s. ISBN 978-80-247-3357-9.
26. VAŠUTOVÁ, J. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno:Paido, 2004, 190 s. ISBN 80-7315-082-4.
27. VELEHRADSKÝ, A. a kol. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha:Svoboda, 1978, 182 s.
28. WALTEROVÁ, E. a kol., *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*. 1.díl, Brno:Paido, 2004, 296 s. ISBN 80-7315-083-2.

29. KOHOUTEK, R. *Motivace chování a prožívání, zájmy, hodnoty, potřeby a jejich diagnostika*. [online] Dostupné z <<http://www.rudolfkohoutek.blog.cz/0812/osobnost-jeji-zajmy-a-hodnoty>> [cit. 2011-16-02]
30. KUKAL, P. *Plno výchov, ale výchova žádná*. [online] Dostupné z <<http://www.ucitelskyzpravodaj.cz/aktualne/tabid/331/articleType/ArticleView/articleId/316/Plno-vychov-ale-vychova-dn.aspx>> [cit. 2011-08-02]
31. RVP pro Základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 7. 2007) [online] Dostupné z <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>> [cit. 2011-31-01]
32. SMETÁČKOVÁ, I. *Gender ve škole*. Příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele, Otevřená společnost, o. p. s., 2006, ISBN 80-903331-5-X, kapitola 3. Pedagogický sbor, HELŠUSOVÁ VÁCLAVÍKOVÁ, L. [online] Dostupné z <<http://www.osops.cz/download/files/gender1/gvs2-komplet.pdf>> [cit. 2011-29-01]
33. TABERY, P. Tisková zpráva eu80829, *Prestiž povolání*. [online] Dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100819s_eu80829.pdf> [cit. 2011-29-01]
34. EVS - European Values Study 1999/2000 - Country specific, [online] Dostupné z <http://info1.gesis.org/dbksearch/file.asp?file=Link_ZA3795_q_cz.pdf.txt> [cit. 2011-26-02]

Seznam příloh

Příloha č.1 Prestiž povolání

Příloha č.2 Dotazník

Příloha č.3 Otázky k rozhovorům

Příloha č.4 Přepis rozhovorů

Příloha č.1 Prestiž povolání

Tab. 1: Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení) v letech 2004-2008

Profese	11/2004		9/2006		6/2007		6/2008	
	průměr	pořadí	průměr	pořadí	průměr	pořadí	průměr	pořadí
lékař	89,5	1.	90,4	1.	89,8	1.	88,2	1.
vědec	80,7	2.	81,2	2.	81,8	2.	81,8	2.
učitel na vysoké škole	78,5	3.	77,7	3.	78,2	3.	77,5	3.
zdravotní sestra	-	-	-	-	-	-	71,2	4.
učitel na základní škole	71,3	4.	71,4	4.	70,7	4.	71,1	5.
programátor	66,3	5.	67,8	5.	65,7	5.	65,3	6.
projektant	64,1	7.	65,8	6.	65,5	6.	64,5	7.
soudce	64,8	6.	65,6	7.	65,0	7.	63,9	8.
soukromý zemědělec	59,1	10.	58,4	8.	59,0	8.	57,7	9.
manažer	59,4	9.	58,0	9.	55,4	11.	57,2	10.
starosta	60,1	8.	57,9	10.	57,4	9.	56,1	11.
profesionální sportovec	56,1	11.	57,4	11.	55,6	10.	53,8	12.
novinář	54,4	12.	54,7	13.	53,0	12.	53,7	13.
účetní	53,5	14.	55,9	12.	51,3	15.	52,3	14.
truhlář	50,8	16.	53,1	16.	51,4	14.	51,3	15.
policista	47,6	20.	49,5	20.	52,1	13.	50,6	16.
majitel malého obchodu	51,2	15.	51,2	17.	50,1	16.	50,0	17.
ministr	53,8	13.	54,1	14.	50,0	17.	48,8	18.
bankovní úředník	50,2	18.	50,2	19.	48,7	20.	48,5	19.
voják z povolání	44,8	22.	46,7	21.	46,4	21.	46,4	20.
stavební dělník	-	-	-	-	-	-	44,3	21.
prodavač	42,8	24.	44,4	22.	41,5	23.	41,8	22.
sekretářka	43,7	23.	44,1	23.	40,5	24.	40,6	23.
kněz	46,1	21.	42,6	24.	43,2	22.	40,0	24.
poslanec	39,9	25.	38,9	25.	36,5	25.	33,6	25.
uklízečka	29,4	26.	33,8	26.	29,0	26.	29,8	26.

Zdroj tabulky: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100819s_eu80829.pdf

Příloha č. 2 Dotazník

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně oboru Sociální pedagogika. Tématem mé bakalářské práce je „Český učitel a jeho hodnoty“. Prosím o odpovědi na otázky a děkuji za Vaši pomoc, čas a ochotu.

Jitka Šulová

muž

žena

1. stupeň ZŠ

2. stupeň ZŠ

1) Jak dlouho se věnujete učitelskému povolání?

2) Které předměty vyučujete?

3) Prosím, řekněte o každé z následujících skutečností, jak je ve Vašem životě důležitá. (přiřaďte k jednotlivým skutečnostem čísla od 1 do 4)

A Práce	1 velmi důležitá
B Rodina	2 Dost důležitá
C Přátelé a známí	3 Ne příliš důležitá
D Volný čas	4 Vůbec důležitá
E Vzdělání	
F Politika	
G Náboženství	

4) Zde je výčet toho, co lidé považují za důležité ve své práci. Prosím, prohlédněte si seznam a označte mi, co z něj Vy osobně považujete za důležité? (libovolný počet dle Vašeho zvážení)

A Dobrý plat	I Společensky užitečná práce
B Příjemní spolupracovníci	J Dlouhá dovolená
C Nepracovat pod přílišným tlakem	K Možnost setkávat se s lidmi
D Jistota, že nepřijдете o místo	L Práce, ve které můžete něčeho dosáhnout
E Dobrá možnost pracovního postupu	M Zodpovědná práce
F Lidmi uznávaná práce, zaměstnání	N Zajímavá práce
G Výhodná pracovní doba	O Práce, v níž člověk využije své schopnosti
H Příležitost uplatnit iniciativu	P Dobré pracovní prostředí
	Q Žádný z těchto aspektů

5) Který z těchto dvou výroků vyjadřuje lépe Vaše vlastní mínění?(zakroužkujte)

A. Svoboda i rovnost jsou důležité. Ale kdybych si měl(a) vybrat jedno nebo druhé, považoval(a) bych za důležitější osobní svobodu, která umožňuje žít svobodně a rozvíjet se bez omezení.

B. Zajisté, svoboda i rovnost jsou důležité. Ale kdybych si měl(a) vybrat jedno nebo druhé, považoval(a) bych rovnost za důležitější, to znamená, že nikdo není

znevýhodněn a sociální rozdíly nejsou tak velké.

1.Souhlasím s výrokiem A

2.Souhlasím s výrokiem B

3.Nesouhlasím ani s jedním z výroků

4.Nevím

6) Zde je seznam nejružnějších změn v našem způsobu života, které by se mohly uskutečnit v blízké budoucnosti. Prosím, označte mi pro každou z nich, kdyby k ní došlo, zda ji považujete za dobrou, za špatnou, nebo je Vám to jedno?

	Dobrá	Špatná	Je mi to jedno
A Menší význam peněz a materiálního vlastnictví-----			
B Pokles významu práce v našem životě-----			
C Větší důraz na vývoj techniky-----			
D Větší důraz na rozvoj jednotlivce-----			
E Větší respekt k autoritám-----			
F Větší důraz na rodinný život-----			
G Jednodušší a přirozenější životní styl-----			
H Větší pravomoci místním samosprávám-----			

7) Označte uvedené hodnoty podle osobní důležitosti číslovkou 1-18.

Cílové hodnoty

Blaho národa
Láska
Mírový svět
Moudrost
Opravdové kamarádství
Pocit osobní jistoty
Pohodlný život
Prospěšný život
Potěšení
Rovnost
Sebeúcta
Společenské uznání
Svět krásy
Svoboda
Štěstí
Vnitřní harmonie, soulad
Vzrušující život
Zabezpečení rodiny

Instrumentální hodnoty

Ctižádnostivý
Čestný
Čistotný
Intelektuální
Milující
Nezávislý
Odpovědný
Odvážný
Poslušný
Prospěšný
Rozumový
Velkorysý
Veselý
Shovívavý
Schopný
Schopný sebeovládání
Tvůrčí
Zdvořilý

8) Které z následujících vlastností považujete za důležité pro děti? Vyberte nejvýše 5 položek.

Slušnost

Pracovitost

Samostatnost

Pocit odpovědnosti

Snášenlivost a ohleduplnost k jiným lidem

Spořivost, šetrnost

Odhodlání, vytrvalost

Nesobeckost

Představitost

Poslušnost

Náboženská víra

Příloha č. 3 Otázky k rozhovorům

9) Má podle vás, učitel sdělovat žákům svá osobní přesvědčení, své politické postoje, svá hodnocení určitých událostí?

10) Myslíte si, že můžete vyjmenovat hodnoty, které se vám daří předávat třeba v rámci svého předmětu? (např. vztah k ostatním, sobě, morální hodnoty....)

11) Myslíte si, že máte dostatek prostoru, metod a nástrojů k vedení dětí k hodnotám?

12) Využíváte nějaké metodické náměty, účastníte se školení (etická výchova, osobnostní výchova, lekce sociální výchovy....), sám (a) si vyhledáváte informace?

13) Je pro vás Rámcový vzdělávací program a následný školní vzd. program vaší školy inspirací k výchově k hodnotám? Jsou informace zde co se týče způsobů jak vychovávat k hodnotám dostačující?

14) Je na vaší škole nějaký rozšířený speciální program výuky který se více zaměřuje např. na: ochranu zdraví, správný životní styl, ochranu přírody apod.?

Příloha č. 4 Přepis rozhovorů

Rozhovor č.1, učitelka 1.stupeň

Každá učebnice je jiná, máme problémy s procvičováním učiva. Děti nosí papíry do kopírky, abychom mohli tisknout věci na procvičování. Problémy s romskými dětmi, rodiče nesouhlasí s tím, aby odešli na speciální školu. Nejsou peníze na asistenty. S rodiči problém nemám, musím říct, že teď mám báječnou třídu. Asistentka zde byla, ale nezvládala, byla i vychovatelkou a bylo to náročné.

9. Rozhodně neříkat politický názor. Osobní názor říkám. S dětmi se bavím o všem a hodně je k tomu vedu. Hodně je vedu ke komunikaci, řešíme to, co se děje kolem, děti to velmi zajímá. Už ráno se uvítáme, postavíme do kruhu a přivítáme se, popřejeme si hezký den, abychom se pozitivně naladili, zapojuji je všechny, jsme tým. Nemám problémy s chováním, děti se k sobě chovají hezky.

10. Samostatnost, komunikace, vztah k přírodě, čestnost, pravdomluvnost, být vůči druhým dětem kamarádští, stát si za svým názorem, aby se nebáli vystupovat, morální vlastnosti, slušné chování, uznávat rodinu.

11. Prostoru dost.

12. Hodně z internetu hledám informace. Je to báječný pomocník a i interaktivní tabule. Školení nevyužívám, není takto spec. zaměřené.

V rámci zdravé školy různé projekty, venku bylo zřízeno hřiště, aby děti mohli být venku a nemuseli být ve třídě. (o přestávkách)

13. S rámc. nejsem spokojená, spíše formální, aby se to dobře zapsalo, uvedlo ale nehledí se na to, aby se používal v praxi. Zatěžování administrativou. Dělá se hodně projektů, ale není to tak, že by děti uměli víc. Normálně by se dělal v rámci výuky, ale tím, že se to zasazuje do výuky jako plus je třeba to připravit a zapsat a je toho hodně. Ideál-sjednotit učebnice a osnovy-zde jsou velké zmatky, na ZŠ. To je největší problém.

Každá škola to má jinak. Hlavně základy, M, Čj a jazyky obecně. Dějepis, zeměpis a pod. okrajově, mohou najít informace na internetu. Ke všemu jsou prac. sešity, děti toho mají moc, je to strašně rozšířené a oni z toho mají akorát zmatek. Sotva umějí číst a mají doplňovat do pracovního sešitu. Jsou zatěžované a základy neovládají.

Báječný rozhovor, pěkně jsme všechno rozebraly.

Rozhovor. č. 2, učitelka 2. stupeň, Ov

9. Učitel se nesmí bát říci svůj osobní názor. Žáky to zajímá, může to být pro ně inspirativní. Žáci by měli vědět, co si myslí jejich učitel.

10. Nebát se říct svůj vlastní názor, stát si za ním, úctu k lidem, naslouchání, víra sama v sebe, nebát se vystoupit z davu. Problém, jak u koho. Hodně dětí je osobností, doba mi připadá, že děti jsou nuceni o sebe bojovat, přistoupit dravěji k okolí.

11. Prostoru určitě dost, záleží na každém učiteli a jeho citlivém přístupu. Osobně si myslím, že čím starší učitel, je v tomto ohledu tím lépe.

12. Mám spoustu materiálu, ten si aktualizuji, chodí do školy, školení využívám, sebevzdělávání ne. OV nutí vyhledávat inf. učitel se musí vzdělávat celý život.

13. RVP inspirací, to nemyslíš vážně! Učebnice měly systém a ten teď postrádám, měly úroveň, hlavu a patu, výuka byla přehledná. RVP anarchie a krok zpět. Uvažují o zrušení a vrácení se k osnovám, je to výsměch učitelům. Jen aby si někteří namastili kapsu.

14. Účast na dni země, projekty, je to součást výuky-vedené hodnoty. Organizují se letní tábory. Je to zahrnuto v denní činnosti. Třeba projekt „Dům snů“, ten se prolíná všemi předměty. Jak by měl vypadat, jak postavit, ekol. hlediska, kde si na něj půjčit, nejlevnější úvěr nemusí být nejlepší, aby ho mohl obývat i postižený, ekol. hlediska, jaké budovy by zde neměli stát aby se nerušilo zdraví a pod. Psala se slohová práce na toto téma. Trvalo to dva dny. Ve výtvarce dělají modely. Baví je to, je to vybočení z výuky, je to nové, vede je to k samostatnosti, hrají si na něco co je blízko k reálu. Klasifikuje se, a dotahuje se to dál, posílá se to na stavárnu k posouzení.

Báječný rozhovor, kdyby byl každý takhle sdílný, to by bylo super.

Rozhovor č. 3, učitelka 2. stupeň, M, F

9. Politické postoje zásadně nesdělují, osobní v určitých situacích ano, ale aby to nebylo pro mě napadnutelné. Někteří se zajímají a někteří ne. Intel. žák zareaguje na vše, hloupý na nic.

10. Hodnoty, za prvé plnit si povinnosti, pomáhat si, spolupráce, čestnost, brát daný předmět vážně, morální hodnoty, Pomáhají si v geometrii, kdo má hotové pomůžky slabším, to funguje velmi pěkně.

11. Prostor ano, ovšem, s některými dětmi velký problém. Jak mám navázat na hodnoty, když si žádné nenesou z domu. Do školy přijdou s tím, že jsme stádo tupců, kteří jim nemají co říkat, a do čeho mluvit, nejsem schopná překonat tuto bariéru. Rodiče, se nezajímají a maminka vzkáže, že nemá čas a že nikdy nemá čas.

12. Všechno se bere v rodinné výchově. Projekty jsou plus. Teď bude o energiích. Exkurze, projekty, JE Dukovany, čističky, skládka, dělá se dost.

13. RVP vůbec neřeším

Udělal na mne velmi dobrý dojem. Zjevně ji trápí, že někteří rodiče se o děti příliš nezajímají, považuje za problém předávání hodnot pokud si děti nenesou základy z domu.

Rozhovor č. 4, učitelka 2. stupeň, M, F

9. Vzhledem k předmětům co učím, no snad v občance. Pokud si nejsem jistá s odpovědí, tak řeknu nevím, ale vyhledám.

10. Mě se na tyhle věci neptají.

Když supluju hodiny, tak pokud není hodina nachystaná, беру si svůj předmět. Rozhodně ne jazyk, ten neumím.

Myslím si, že mě se tyhle otázky netýkají, vzhledem k tomu, co učím.

Měla jsem pocit, že se bojí, aby neřekla něco, co by jí mohlo uškodit.

Rozhovor č. 5, učitelka, 2. stupeň, Ov

9. Žáci očekávají stanovisko. Odsoudit, vyzvednout a podobně.

10. Snažím se vychovat z nich dobré lidi bez ohledu na známky. Snad se mi to daří.

13. RVP-nepomáhá, je špatný.

Byl zde volitelný předmět, výchova ke zdraví, dva roky, ale teď už to není.

Nebyla zde zjevná ochota si popovídat, na učitelku Občanské výchovy mi to připadalo zvláštní.

Rozhovor č. 6, učitelka, 2. stupeň, AJ, FJ

9. Ano, vhodnou formou a přiměřeně věku.

10. Nevím, zda v rámci mého předmětu, spíše z pozice třídní učitelky, se snažím působit na žáky zejména ohledně vzájemné ohleduplnosti, slušnosti, pomoci v případě potřeby a vést je k odpovědnosti

11. Spíš ne.

12. Myslím si, že spíš než na vzdělávacích programech záleží na lidech. Neinspiruje mě vzdělávací program, ale spíš moje přesvědčení o tom, co je třeba a co je správné

13. Naše škola patří k síti škol podporujících zdraví (snaha o zdravé prostředí, zdravé vztahy, zdravý životní styl). Během školního roku probíhá značný počet akcí v rámci environmentální výchovy.